

บทที่ 4

วิเคราะห์อุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์

การวิเคราะห์อุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ ในส่วนของอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์นั้น มีการรวมตัวมาจากบุคคลมีฐานะมาจากมวลชนหลายกลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพทหารเรือได้เข้าร่วมในการก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ส่วนหนึ่ง เพราะทหารเรือเป็นผู้ที่นิยมเชื้อสายอนุรักษนิยมเจ้า และทหารเรือในขณะนั้นเข้าใจประชาธิปัตย์ดีกว่าทหารบก¹ นอกจากนั้นผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่ต่อต้านเผด็จการ อุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์ช่วงแรกจึงเป็นอุดมการณ์แบบประชาธิปัตย์ ต่อต้านเผด็จการ ต่อสู้ในแนวทางรัฐสภาเป็นสำคัญ จุดเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์ที่ปรากฏเด่นชัดภายหลังจากเหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา คือในช่วง พ.ศ. 2517-2519 ได้ปรับแนวโน้มอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์เป็นรูปแบบประชาธิปัตย์ต่อต้านเผด็จการ เน้นแนวทางสังคมนิยมประชาธิปัตย์

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงอุดมการณ์กับความเป็นเอกภาพของผู้นำพรรคประชาธิปัตย์ ผู้นำคนสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ที่จะกล่าวถึงคือ นาย ควง อภัยวงศ์ ในฐานะผู้ก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชและนายชวน หลีกภัย ซึ่งเป็นผู้นำที่สร้างความเป็นเอกภาพในการสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปัตย์ให้เกิดขึ้นภายในพรรคประชาธิปัตย์ เรื่องต่อมาที่จะกล่าวถึงคืออุดมการณ์กับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปัตย์ และความขัดแย้งทางอุดมการณ์

ในสมมุติฐานข้อ 2 กล่าวว่าพรรคประชาธิปัตย์มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ยึดมั่นในระบบรัฐสภาต่อต้านระบบเผด็จการมาตลอด ถึงแม้ว่าในช่วงระยะเวลา พรรคประชาธิปัตย์จะต้องประสพกับความขัดแย้งและความแตกต่างทางอุดมการณ์แต่ทางพรรคก็สามารถที่จะปรับปรุงภายในพรรคให้มีความคงอยู่รอดมาจนถึงปัจจุบัน นั้นเนื่องมาจากปัจจัยจากการมีผู้นำพรรคที่เข้มแข็งและยึดมั่น

¹สัมภาษณ์นายถนัด คอร์มันตร์ วันที่ 15 ตุลาคม 2536.

านอุดมการณ์ประชาธิปไตย

พรรคประชาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ยึดมั่นในระบบรัฐสภาต่อต้านระบบเผด็จการตลอดมา ถึงแม้ว่าในบางช่วงระยะเวลา พรรคประชาธิปไตย จะต้องประสบกับความขัดแย้งและความแตกต่างทางด้านอุดมการณ์ แต่ทางพรรคก็สามารถที่จะปรับปรุงภายในพรรคให้มีความคงอยู่รอดมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากปัจจัยการมีผู้นำพรรคที่เข้มแข็งและยึดมั่นในอุดมการณ์ ประชาธิปไตย

การพิสูจน์สมมุติฐานข้อ 2 นั้น เนื่องจากการจะกล่าวถึงอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปไตยนั้นจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงถึงตัวผู้นำ สมาชิกของพรรค และความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปไตยเองผู้วิจัยจึงได้แยกประเด็นในการพิสูจน์สมมุติฐานดังนี้คือ

1. ความเป็นเอกภาพของผู้นำพรรคประชาธิปไตยได้ศึกษาผู้นำพรรค 3 คน คือ นายควง อภัยวงศ์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย ซึ่งผู้นำทั้ง 3 ท่านนี้ได้มีบทบาทในการรวมพลังอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปไตยให้เข้มแข็งและยังยืนยันความเป็นพรรคได้ถึงจนทุกวันนี้
2. ผู้ที่สืบทอดอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปไตยในบางส่วนนี้จะพูดถึงอุดมการณ์กับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปไตย ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งนั้น พรรคประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรคการเมืองใหญ่พรรคหนึ่ง ตั้งแต่พ.ศ. 2489-2537 จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ พรรคประชาธิปไตยนั้นมีสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งเข้าสภาผู้แทนราษฎรมี จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนทั้งหมด 768 คน แม้ว่าการเลือกตั้งของพรรคประชาธิปไตยในช่วง พ.ศ. 2522 พ.ศ. 2531 , พ.ศ. 2535 (มีนาคม) พรรคประชาธิปไตยจะได้จำนวนที่นั่งน้อยมาก แต่ต่อมาทางพรรคประชาธิปไตยก็สามารถปรับบทบาทของตัวเองให้เป็นพรรคการเมืองที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนมากที่สุดในการเลือกตั้ง เมื่อเดือนกันยายน 2535 จนในที่สุดพรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกให้เป็นผู้นำในการจัดตั้งรัฐบาลผสม และหัวหน้าพรรคประชาธิปไตย นายชวน หลีกภัยก็สามารถก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
3. ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ในช่วง 2517-2519 อุดมการณ์ของพรรคประชาธิปไตยในช่วงนี้ได้ปรับเปลี่ยนแนวทางอุดมการณ์จากอนุรักษนิยมมาสู่รูปแบบประชาธิปไตยทั่ว ก้าวหน้า มากขึ้นกว่าเดิม เพราะมีกลุ่มคนหนุ่มสาวที่หัวก้าวหน้าได้เข้าสู่พรรคจำนวนหนึ่ง

ผู้นำพรรคประชาธิปไตยกับอุดมการณ์ทางการเมือง

ผู้นำคือ บุคคลผู้ทรงอิทธิพล เพียงพอที่จะทำให้ผู้อื่นกระทำตามคำสั่ง หรือการปฏิบัติงานของตน ทุกสังคมจะมีคนประเภทนี้ ซึ่งในทางสังคมวิทยาเรียกว่า เป็นชนชั้นนำ(elite) และถ้าหากเป็นชนชั้นนำที่มีอำนาจบังคับบัญชาผู้อื่นได้ ไม่ว่าอำนาจแห่งการบังคับบัญชานั้น จะมาจากพื้นฐานแห่งการใช้กำลังบังคับ หรือมาจากข้อตกลง ซึ่งเกิดจากความตกลงยินยอมของประชามกก็ตาม คนประเภทนี้ เรียกว่าได้ว่าเป็น "ผู้ปกครอง" (rulers)

ผู้นำเปรียบประดุจศูนย์กลางแหล่งรวมพลังของอุดมการณ์ทางการเมืองการที่พรรคการเมืองจะมีความแข็งแกร่ง ผ่านฝ่าอุปสรรคนานาประการ ผู้นำอุดมการณ์จะต้องเป็นผู้ที่มีพลังทางการเมืองด้วย ผู้นำของพรรคประชาธิปไตย มีทั้งหมด 5 คน คือ นายควง อภัยวงศ์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกนิษฐ์ คอรัมนตรี นายพิชัย รัตตกุล นายชวน หลีกภัย แต่จะขอวิเคราะห์คุณลักษณะผู้นำเด่นๆ ของพรรคเพียง 3 คน คือ นายควง อภัยวงศ์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย ซึ่งผู้นำทั้ง 3 คน มีส่วนสร้างสรรค์ระบอบอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปไตย ผู้นำพรรคประชาธิปไตยผ่านรุ่ม

ผู้นำพรรคประชาธิปไตย พรรคประชาธิปไตยมีผู้นำพรรคมาทั้งหมด 5 คน นายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรคคนแรก และ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเลขาธิการพรรค หลังจาก นายควง อภัยวงศ์ ถึงแก่อนิจกรรม ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าพรรคคนที่ 2 เมื่อปี 2512 พ.อ.กนิษฐ์ คอรัมนตรี เป็นหัวหน้าพรรคคนที่ 3 เมื่อปี 2522 นายพิชัย รัตตกุล เป็นหัวหน้าพรรคคนที่ 4 เมื่อปี 2525 นายชวน หลีกภัย เป็นหัวหน้าพรรคคนที่ 5 เมื่อปี 2533

สำหรับตำแหน่งเลขาธิการพรรคภายหลังจาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช วางมือทางการเมือง นายเทพ รัชตินุชิต เป็นเลขาธิการพรรคคนที่ 2, นายใหญ่ ศรีชาติ เป็นเลขาธิการพรรคคนที่ 3, นายธรรมบุญ เทียนเงิน เป็นเลขาธิการพรรคคนที่ 4, นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ เป็นเลขาธิการพรรคคนที่ 5 นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ เป็นเลขาธิการ

พรรคคนที่ 6, นายมารุต บุณาค เป็นเลขาธิการพรรคคนที่ 7, นายเล็ก นานา เป็น
เลขาธิการพรรคคนที่ 8, นายวีระ มุสิกพงศ์ เป็นเลขาธิการพรรคคนที่ 9

ปัจจุบัน พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เป็นเลขาธิการพรรคอันดับที่ 10

ผู้นำพรรคประชาธิปัตย์

นายควง อภัยวงศ์² มีประวัติพื้นฐานชีวิตดังนี้ คือ นายควง อภัยวงศ์ เป็น
บุตรของเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (ชุ่ม) กับหม่อมมรด มีปู่เป็นเจ้าพระยาศุภชวลิต (เยี่ย)
ผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบอง (ซึ่งตอนนั้นยังเป็นของไทยอยู่) นายควงเกิดเมื่อวันที่ 17
พฤษภาคม 2445 ปีขาล ที่เมืองพระตะบอง³ นายควงสมัยเป็นเด็กเป็นคนค่อนข้างซี้โรค

² นายควง อภัยวงศ์ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 4 ครั้ง ก่อนมีพรรคประชาธิ
ปัตย์ นายควง อภัยวงศ์ เคยได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาแล้ว 1 ครั้ง คือเมื่อ
วันที่ 1 สิงหาคม 2487 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2488 ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 31 มกราคม
2489 สิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2489 เพราะแม้หวาดานการเสนอร่าง พ.ร.บ.
คุ้มครองค่าใช้จ่ายของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (พ.ร.บ. นี้เรียกว่า พ.ร.บ. ปิดป้าย
ข้าวเหนียว) มีอายุได้ 1 เดือนเศษ ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2490 ถึง
6 กุมภาพันธ์ 2491 รัฐบาลชุดที่สิ้นสุดลงด้วยการลาออก มีอายุได้ 2 เดือนเศษ ครั้งที่ 4
นายควง ได้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งถัดมาจากรวันลาออกเพียง 15 วัน คือวันที่ 21
กุมภาพันธ์ 2491 ถึงวันที่ 8 เมษายน 2491 คราวนี้ได้ทำหน้าที่นายกรัฐมนตรีอยู่เพียง 1
เดือนเศษอีกเพราะถูกทหารจับบังคับให้ลาออก นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี 4 ครั้ง
แต่มีอายุ 1 ปี 4 เดือนเศษ เกือบ เสวตะดุล ความจริงของนายควง นายกรัฐมนตรีคนที่
20 ของเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : BJ. PLATE PROCESSOR หน้า 40-41.

³บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, พันตำรวจตรีควง อภัยวงศ์ อดีตรัฐมนตรี 4 สมัย (พระนคร:
ม.ป.ป.) หน้า 22-23 และหน้า 47-48.

แต่ต่อมาก็รักษาจนหาย เข้าศึกษาขั้นต้นที่กรุงเทพฯ โรงเรียนเทพศิรินทร์ทราวาส ต่อมาก็เข้าเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญในปี 2454 ณ ที่นี้นายดวงได้รับการอบรมสั่งสอนทั้งศีลธรรมจรรยาและความรู้อย่างดีเป็นรากฐานต่อไปในอนาคต ปี พ.ศ. 2460 ลาออกจากโรงเรียนเพื่อไปศึกษาต่อต่างประเทศออกเดินทางไปเรียนต่างประเทศปี 2462 นายดวงเรียนภาษาฝรั่งเศสเตรียมตัวเข้าเรียนอยู่ 4 ปี และต่อมาเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยซิงตริลลียองเนส (Central Lyonnaise) เรียนวิชาวิศวกรรมโยธา (civil engineer) ณ เมืองลียง ซึ่งในระหว่างเล่าเรียนนี้ได้พบปะกับนักเรียนไทยในต่างแดนซึ่งมาจากประเทศต่าง ๆ ตอนหยุดเทอมที่ปารีส หลังจากเรียนจบก็ไปฝึกหัดงานในบริษัทและได้เดินทางไปดูตามโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งในฝรั่งเศส เพื่อเป็นประสบการณ์ นายดวงกลับมาไทย 2470 เข้าทำงานในกรมไปรษณีย์

จากการพบปะกันระหว่างนักเรียนไทยที่ร้าน "คาเฟ่เพอ" ในกรุงปารีส ทำให้ได้พบกับนายปรีดี พนมยงค์ นักเรียนกฎหมายมหาวิทยาลัยปารีส นายร้อยโทแปลก ชีวิตตะสังคะ ศึกษาวิชาทหารอยู่ที่โรงเรียนปืนใหญ่ เมืองฟองแดลโบล ใกล้กรุงปารีส และนายประยูร ภมรมนตรี ที่มาศึกษาต่อที่กรุงปารีส และยังได้พบกับนักเรียนไทยในต่างประเทศอีกหลายคน เช่น เรือโทลินธุ์ กมลนาวัน ร.น. ดร.เดือน บุนนาค นายชม จารุรัตน์ ร้อยตรีทัศนัย มิตรภักดี (หลวงทัศนัยนิยมศึก) เป็นต้น

ส่วนสาเหตุการปฏิวัตินั้นจากการบอกเล่าของนายดวงเอง ได้ความว่าสมัยนั้นนักเรียนไทยที่เป็นนักเรียนทุนหลวงถูกท่านทูต (พระองค์เจ้าจรัญศักดิ์ กฤษดากร) กริ้วในเรื่องส่วนตัวที่นักเรียนไทยไม่กี่คนกระทำให้ไปโดยผลการ ท่านทูตไทยในต่างประเทศอาจจะถือว่านักเรียนไทยเหล่านั้นเป็นลูก เป็นหลานและอีกอย่างหนึ่งอำนาจของทูตต่างประเทศในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชนั้นมีอำนาจมาก เพราะเป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์โดยตรง เพราะฉะนั้นท่านจะทำอะไรสั่งการอะไรก็ได้ เมื่อมาพบนักเรียนนอกหัวแข็งปฏิกริยาในทางการเมืองจึงเกิดขึ้น

เพราะความเจ็บใจที่นายปรีดี ได้รับจากการกระทำของท่านทูตปารีสนั้น เป็นผลให้นายปรีดีคิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นแบบประชาธิปไตยประกอบด้วยสามเดือร้อนทาง

เศรษฐกิจสมัยรัชกาลที่ 7 และภาวะความวุ่นวายในสมัยนั้น⁴ นายปรีดี นายแปลก และนายประยูร
จึงรวมหัวกันเป็นตัวตั้งตัวตีกระทำการปฏิวัติ

นายควางกับพรรคประชาธิปัตย์

นายควางในฐานะผู้นำพรรคประชาธิปัตย์

พรรคประชาธิปัตย์ที่ตั้งขึ้น ในปี 2489 ได้ไปเชิญนายควาง อภัยวงศ์ มาเป็นหัวหน้า
พรรค ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มที่ตั้งพรรคประชาธิปัตย์นี้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่
เคยสนับสนุนรัฐบาลนายควางมาก่อน (สมัยนายควาง เป็นนายกรัฐมนตรีและประกาศลาออกกลาง
สภา เนื่องจากพระราชบัญญัติปิดป้ายราคาสินค้า ที่นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรฝ่ายพรรคสหชีพเป็นผู้เสนอ) ซึ่งตอนนั้นบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่ตั้งพรรค
ประชาธิปัตย์ได้เชิญ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช มาเป็นรองหัวหน้าพรรคด้วย

นายควาง หัวหน้าพรรคได้เป็นผู้นำพรรค ในวันที่ 5 เมษายน (วันตั้งพรรค)
เพื่ออภิปรายโจมตีการแถลงนโยบายของความไว้วางใจของรัฐบาลชุดนายปรีดี พนมยงค์
ซึ่งในวันนั้นฝ่ายพรรคประชาธิปัตย์ได้อภิปรายในสภาอย่างเผ็ดร้อนด้วยโวหารการเมือง
อย่างเข้มแข็ง ทำให้รัฐบาลรู้ถึงพลังความเข้มแข็งของ ส.ส. ฝ่ายค้าน เมื่อถึงคราวลงมติ
เด็ดขาดเป็นครั้งสุดท้ายว่าจะไว้วางใจคณะรัฐบาลหรือไม่ นายควางได้ขอให้พรรค"เอ็บ
สเดน" (คืองดการออกเสียงทั้ง 2 ประเด็น คือ ประเด็นไว้วางใจและไม่ไว้วางใจ ให้
งดออกเสียง) แต่แม้กระนั้นก็มีสมาชิกบางคนไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่าเป็นการผิดแบบแผน

⁴"เกียรติ" นามแฝง, เรื่องของนายควาง (พระนคร : สำนักพิมพ์พิมพ์ประชา
2513), หน้า 21-22.

ของระบอบประชาธิปไตยสมาชิก 3 ท่านนั้นคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ส.ส.พระนคร เลขาธิการพรรค นายปริญญา จุฑามาศ ส.ส.กระบี่ นายอินทร สิงหนิตร ส.ส. เชียงใหม่ พรรคประชาธิปไตยจึงกำหนดมาให้ใช้ฟรีหวัด เมื่อประธานสภาขอมติสุดท้าย ปรากฏว่า ส.ส.ฝ่ายค้านของพรรคประชาธิปไตยส่วนมากออกเสียงตามที่นายคองขอร้อง มีสมาชิก 3 ท่าน ที่กล่าวข้างต้นเท่านั้นที่ยกมือค้านว่าว่างใจนายบายนายปรีดี

เหตุที่นายคองขอร้องลูกพรรคให้" เอ็บสเดน" นั้น เนื่องจากนายคองกับนายปรีดี ได้พบปะพูดคุยกันมาก่อน และนายปรีดีได้ขอร้องไว้และนายคองก็ได้รับปาก⁵

สมัยเมื่อนายคองเป็นรัฐบาลก่อนนายปรีดีนั้น แล้วมาถูก ส.ส.ฝ่ายพรรคสหชีพล้มรัฐบาลด้วยร่างพระราชบัญญัติปักป้ายราคาสินค้า แต่พอมาสมัยรัฐบาลนายปรีดีที่มีพรรคสหชีพสนับสนุนก็ไม่กล้าเอากฎหมายดังกล่าวมาใช้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงเห็นว่านายคองถูกแก๊งค์ถูกรังแก ดังนั้นเมื่อพรรคประชาธิปไตยตั้งขึ้นมาโดยมีนายคองเป็นหัวหน้าพรรคประชาชน จึงพากันสนับสนุนพรรคประชาธิปไตยเป็นอันมาก ประกอบกับบารมีที่นายคองมีมาก่อน คือ การนำชาติรอดมาจากระหว่างสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 กับพรรคประชาธิปไตยเองมีสมาชิกที่มีอดีตบริสุทธิ์ทางการเมืองมาแล้ว เป็นส่วนมากประชาธิปไตยจึงได้รับความนิยมจากประชาชนมาก

คราวเลือกตั้งซ่อม 5 สิงหาคม 2489 ตามรัฐธรรมนูญที่ออกใหม่ใน 47 จังหวัด 82 คน ประชาธิปไตยได้รับเลือกเข้ามา 15 คน

การเลือกตั้งครั้งนี้ได้มีคำสั่ง "โบว์ดา" ออกมาโดยรัฐบาลพรรคสหชีพเห็นว่าสมาชิกฝ่ายตนพ่ายแพ้การเลือกตั้งมาก เพราะการหาเสียงสู้ฝ่ายประชาธิปไตยไม่ได้แน่พรรคสหชีพจึงมีคำสั่งลับออกไปจากกระทรวงมหาดไทยให้กำนันผู้ใหญ่บ้านช่วยเหลือผู้สมัครพรรคสหชีพ ในคำสั่งโบว์ดานี้พาดพิงถึงนายคองด้วย นายคองนั้นตกลงกับนายปรีดีว่า นายคองจะไม่โจมตีรัฐบาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งโจมตีนายปรีดี และนายคองจะงดการปราศรัยทุก ๆ แห่งที่มีการปราศรัยหาเสียงแต่ปรากฏว่าจากคำสั่งโบว์ดา มีข้อความพาดพิงถึงตน นายคองจึงประกาศ

⁵ทหาร, เก้าเบื้องหน้าเบื้องหลังพรรคประชาธิปไตย. หน้า 13-21.

ตนออกมาปรากฏตัวปราศรัยโจมตีรัฐบาลด้วยตนเองทันที และปราศรัยช่วยลูกพรรคหาเสียง
ในกรุงเทพฯ ด้วย เมื่อหัวหน้าพรรคได้แสดงตัวออกหาเสียง เช่นนั้น คณะเสียงของ
พรรคประชาธิปไตยในจังหวัดพระนครก็นำพรรคสหชีพ⁶

ที่ทำการพรรคประชาธิปไตยอยู่ที่บ้านคุณภักดิ์ อยู่ในสวนรื่นฤดี (ตึกหน้าพระนางเจ้า
สุวัทนาฯ) ซึ่งเป็นภรรยาของนายควง ทวีทัตที่ฝ่ายรัฐบาลใช้เป็นรอกาสโจมตีพรรคประชา
ธิปไตยว่าเป็นพรรคเมียน้อย เพื่อให้พรรคประชาธิปไตยเสียความนิยม

ในระหว่างที่นายควงได้เป็นตัวแทนรัฐบาลในตำแหน่งหัวหน้าคณะไปเจรจาเกี่ยว
กับการคืนดินแดน 4 จังหวัด ของเขมรที่ไทยได้รับคืนมาสมัยสงครามอินโดจีนในระหว่างที่หัว
หน้าพรรคไม่อยู่ทางพรรคได้เกิดการแตกแยก เนื่องจากนายเสียง ไซยกาลผู้ร่วมก่อตั้ง
พรรคได้เป็นผู้ควบคุมดำเนินการเลือกตั้งของพรรคทางเขตภาคอีสาน ปรากฏว่าคราวเลือก
ตั้ง "บัวดำ" นั้น ส.ส. ทางอีสานได้มาน้อย และปรากฏว่า ส.ส. ทางภาคอีสานไม่ได้รับ
การต้อนรับจากบุคคลชั้นนำของพรรคพอสมควร ทว่าให้นายเสียงน้อยใจ (ขณะนั้น ม.ร.ว.
เสนีย์รองหัวหน้าพรรคทำหน้าที่แทนหัวหน้าพรรค) และจากกรณีนี้นายเสียงขัดแย้งกับ ม.ร.ว.
เสนีย์ ในเรื่องการเสนอผู้ตัดเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อล้มรัฐบาลหลวงธำรงฯ ที่จะล้มทั้งคณะ
หรือล้มเป็นรายบุคคลให้สมาชิกพรรคประชาธิปไตยลงมติและนายเสียงก็แพ้จึงน้อยใจ และ
กรณีขัดแย้งเกี่ยวกับว่าจะเอานายอรุณ พันธุ์พัก หรือ พ.ต.ท.เผื่อน ทองธิว นาย
ตำรวจนอกราชการ ไปลงสมัครในเขตจังหวัดสมุทรปราการ ที่นายดิเรก ชัยนามลาออก
ในกรณีนี้นายเสียงก็ได้น้อยใจเกี่ยวกับการลงมติอีก ต่อมานายเสียงกับพวกสมาชิกบางคนลา
ออกจากพรรคไปตั้งพรรคใหม่คือ "พรรคประชาชน"

เมื่อหัวหน้าพรรคเดินทางกลับจากไปเจรจาเรื่องดินแดนราวต้นเดือนพฤษภาคม
2490 ก็ได้แนะนำพรรคประชาธิปไตย ในการเสนอผู้ตัดเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลหลวง
ธำรงฯ และอภิปรายอยู่ถึง 7 วัน 7 คืน เต็ม ซึ่งการอภิปรายครั้งนี้เป็นการต่อสู้กันระหว่างรัฐ
บาลพรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคอื่น ๆ กับพรรคประชาธิปไตยอย่างเผ็ดร้อน

⁶เรื่องเดียวกัน หน้า 62-71.

รุนแรงที่สุด เป็นประวัติการณ์ แต่หลังจากลงคะแนนปรากฏว่ารัฐบาลชนะด้วยคะแนน 86 ต่อ 55 หลังการลงคะแนนครั้งนี้ นายเลียงกับพวกรวมประมาณ 14-15 คน ก็แยกตัวออกไป นครหลวงคะแนนเมื่อคราวรัฐบาลหลวงธำรงฯ ครั้งที่ 2 แถลงนโยบายที่สภารัฐบาลชนะ 91 ต่อ 27 เสียงของประชาธิปไตยลดลงถึง 28 เสียง แสดงว่าประชาธิปไตยอ่อนแอลงมาก คราวที่ พลโท ผิน ชุณหะวัณ รัฐประหารหลวงธำรงฯ สำเร็จเมื่อวันที่ 8 และ เอารัฐธรรมนูญ"ใต้กลุ่ม" มาใช้ และจอมพลป. พิบูลสงครามได้ก้าวเข้ามามีอำนาจอีกครั้งหนึ่งนั้น นายควง อภัยวงศ์ หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช ได้ช่วยกันจัดตั้งรัฐบาลใหม่ พรรคประชาธิปไตยจึงก้าวขึ้นมาเป็นรัฐบาลครั้งแรก เป็นรัฐบาลชั่วคราว เพื่อรอการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ

นายควง ได้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งนับเป็นครั้งที่ 4 ในครั้งนี้มีปัญหาคือ รัฐมนตรีมหาดไทย เนื่องจากหลวงสินธุโยธารักษ์ อดีตรัฐมนตรีมหาดไทยรัฐบาลควงครั้งนี้แล้ว ชัดแย้งกับบุคคลสำคัญในคณะรัฐประหาร คือ พลโทเผ่า การตั้งรัฐมนตรีมหาดไทยครั้งนี้ นายควงจึงตัดสินใจตัดชื่อ พลโทหลวงสินธุฯ ออกไปจากรัฐมนตรีมหาดไทย และทำให้หลวงสินธุไม่มีกระทรวงจะว่าการได้ จึงไม่ได้เป็นรัฐมนตรีร่วมคณะครั้งนี้ ซึ่งการตัดสินใจครั้งนี้ สมาชิกในพรรคได้ประณามนายควงมาก ที่เห็นว่าผู้อื่นสำคัญกว่า แต่นายควงยอมรับการประณามอย่างองอาจ เพื่อสงวนความเป็นรัฐบาลของพรรคประชาธิปไตยเอาไว้ก่อน⁷

ในคราวนี้ คณะรัฐบาลชุดนี้ แถลงนโยบาย 1 มีนาคม 2491 ได้มีการอภิปรายซักถามเป็นกระทรวงไป ปรากฏว่าซักถามกันตั้งแต่วันที่ 1-5 มีนาคม รัฐบาลใหม่ของนายควงได้ต่อสู้ในสภาด้วยความสามารถผ่านการโหวตต่างๆ มาได้

รัฐบาลพรรคประชาธิปไตยได้รวมเอาอำนาจที่ได้ให้คณะรัฐประหารกลับคืนมา เนื่องจากคณะรัฐประหารใช้อำนาจเกินขอบเขตความวุ่นวายและไม่สงบที่เกิดขึ้นในหมู่

⁷ ทหารเก่า, เบื้องหน้าเบื้องหลังพรรคประชาธิปไตย, หน้า 179 และจากหนังสือ เกียรติเรื่องของนายควง หน้า 623 พลโท หลวงสินธุได้เขียนจดหมายเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2513 เพื่อคณะรัฐบาลควง จะได้นำเนินการโดยปราศจากการขัดขวางจากคณะรัฐประหารตามที่เสนอมา

ประชาชน เช่น จับกุมตรวจค้นผู้ต้องสงสัยหรือบริษัทห้างร้านเอาตามาจเพื่อหาความผิด

คณะรัฐประหารจึงได้ทำการรัฐประหารเงียบ ล้มรัฐบาลนายควง โดยส่ง นายทหารไป "จี" นายควงให้ลาออกจากนายๆ ในที่สุดคณะรัฐบาลจอมพล ป. ต้องลาออกเมื่อ 6 เมษายน 2491

เมื่อจอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ตัวนายควงซึ่งเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เองได้เพลลาบเทาทาในการดำเนินรัฐบาลจอมพล ป. ลงไปว่าในสมัยค้ำ รัฐบาลสหชีพ

รัฐบาลจอมพล ป. ได้ให้นายควง เป็นประธานกรรมาธิการงบประมาณและให้ สมาชิกประชาธิปัตย์ส่วนมากเป็นกรรมาธิการงบประมาณ นายควงก็ยอมรับทั้ง ๆ ที่ถูกพรรค โดยเฉพาะ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ คัดค้านมาก นายควงกลับตั้ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นกรรมาธิการ ด้วยผู้หนึ่ง ซึ่งงบประมาณครั้งนี้ จอมพล ป. ได้เสนอให้เพิ่มเงินเดือนผู้แทนคนละพันบาท ประชาชนประท้วง และฝ่ายค้านไม่เห็นด้วย จอมพล ป. จึงใช้แบบนี้เป็นการยืมมือนายควง ล้มพรรคประชาธิปัตย์เสียเองแต่นายควงกลับถือนโยบาย "เลี้ยงไก่แล้วเชือดที่หลัง" นายควงอาจเห็นว่า เป็นการที่ประชาธิปัตย์คุมงบประมาณอยู่เหนือรัฐบาล

ในการประชุมสภาผู้แทนพิจารณางบประมาณ ประจำปี 2492 วาระสอง 18 กันยายน 2492 ส.ส.ประชาธิปัตย์อภิปรายคัดค้านกันเอง ฝ่ายรัฐบาลได้แต่นั่งดูเฉย ๆ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้อภิปรายคัดค้านการขึ้นเงินเดือนนี้ ปรากฏว่าประธานกรรมาธิการ คือหัวหน้าพรรคเอง อภิปรายโต้ตอบในที่สุด งบประมาณผ่านสภา ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงลาออกจากการเป็น ส.ส.และลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ 16 กันยายน 2492 ทำให้พรรคสูญเสียสมาชิกคนสำคัญที่สุดคนหนึ่งของพรรคไปเพราะ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นตัวตั้งตัวตีพรรคเป็นเลขาพรรคคุมงานพรรคทั้งหมด การลาออกครั้งนี้ทำให้ฐานะพรรคประชาธิปัตย์ทรุดลงไป

หลังจากงบประมาณประจำปี 2492 ผ่านสภาผู้แทนแล้ว ประชาธิปัตย์ได้ถูกโจมตี อย่างหนักโดยเฉพาะนายควงถูกหนังสือพิมพ์วิพากษ์วิจารณ์เป็นอันมาก ซึ่งนายควงได้ แกลงตอบว่า เพราะต้องการให้ ส.ส.ทุกคนมีรายได้พอกินไม่ขายตัว และตนมีนโยบาย "เลี้ยงไก่ให้อ้วนแล้วเชือดที่หลัง"

การสูญเสียสมาชิกประชาธิปไตยยังคงมีต่อมาเรื่อย ๆ เป็นลำดับ ซึ่งการสูญเสียสมาชิกดังกล่าวนั้น บางครั้งจอมพล ป. ก็ใช้เล่ห์เหลี่ยมทางการเมืองทำให้เกิดความแตกแยกในประชาธิปไตยและบางครั้งพรรคประชาธิปไตยเองก็ทำให้สมาชิกเกิดความแตกแยกเบื้องหน้าต่อการที่จะอยู่ในพรรค และอันนี้เป็นบมด้อยของพรรคประชาธิปไตยต่อเนื่องกันมาจนกระทั่งนายควงถึงแก่กรรม และยิ่งในสมัย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าแล้วด้วยความยุ่งยากในพรรคอันจะทำให้เกิดความแตกแยกยิ่งมีมากขึ้นจนกระทั่งอาจจะกล่าวได้ว่าถึงขั้นวิกฤติทีเดียว⁸

บทบาทในฐานะ เป็นฝ่ายค้านรัฐบาลเกือบไม่มีอะไรเลย เพราะประชาธิปไตยค้านก็เท่ากับค้านนโยบายของตนเอง

ช่วงนี้พรรคประชาธิปไตยคะแนนตกไปมากทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดรัฐธรรมนูญ 2492 ฉบับใหม่ต้องเลือกตั้งใน 19 จังหวัด 21 คน ปรากฏว่า สมาชิกประชาธิปไตยได้รับเลือกเพียงคนเดียว และอยู่ไม่นานก็ถึงแก่กรรม ฝ่ายรัฐบาลได้มา 20 คน จอมพล ป. ยิ่งแข็งขึ้น เมื่อเลือกตั้งเสร็จรัฐบาลก็สิ้นสุดลงตามบทเฉพาะกาล

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีอีก 25 มิถุนายน พ.ศ. 2492 และดึงเอาสมาชิกพรรคประชาธิปไตยไป 2 คน ขุนคณฤทธิศึกษากร ส.ส. นครราชสีมา คนหนึ่ง กับนายเทพ โชติณูชิต ส.ส. ศรีสะเกษ อีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเลขาธิการพรรคประชาธิปไตยต่อมารัฐบาลก็ชนะคะแนนเสียงไว้วางใจ 29 กรกฎาคม 2492

เกือบตลอดปี 2493 พรรคประชาธิปไตยยังไม่ได้มีบทบาทในสภาผู้แทน

พรรคประชาธิปไตยช่วงนี้ได้แต่ประทับประคองกันไป และดำเนินวิถีทางการเมืองแบบตัวใครตัวมันจนกระทั่งถึงปี 2494 จึงต้องล่มไปเพราะรัฐประหาร

หลังจากเกิดกบฏแมนฮัตตัน ปรากฏว่าสมาชิกวุฒิสภาชื่อพระยาศรีธรรมราช เสนอผู้ตติเปิดอภิปราย ซึ่งเรื่องควรจะเป็นหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนโดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคประชาธิปไตย แต่ปรากฏว่าพรรคประชาธิปไตยขณะนั้นรวมตัวกันไม่ติดและดำเนินงานในสภาแบบตัวใครตัวมัน เนื่องจากหัวหน้าพรรคยินยอม "เลี้ยงไก่" ความหมายที่ฝ่าย

⁸ทหารเก่า, เบื้องหน้าเบื้องหลังพรรคประชาธิปไตย หน้า 221.

ค้ำจุนจะโจมตีรัฐบาลจึงไม่มี รองหัวหน้าพรรคก็ตี ไม่เข้มแข็งสมาชิกในพรรคหลายคนถูกดึงไป ด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งอำนาจพลตำรวจโทเผ่า และบรรดาอัศวินทั้งหลายในระบบบริหารราช ที่กำลังรุ่งเรืองอยู่แสดงการข่มขู่สมาชิกฝ่ายค้านอยู่เนือง ๆ มีอยู่ครั้งหนึ่งที่สมาชิก พรรคประชาธิปไตยแสดงละครประชดประชันรัฐบาลพวกสภาเรื่อง "อาณาจักรแห่งความ กลัว" ปรากฏว่าคุณฉวี ภรรยาหน้าอวยนายควงต้องการให้เล่น และมีคุณหญิงเลขาฯ ภรรยา หลวงไม่ต้องการให้เล่นเพราะ เห็นว่าเสียภาพพจน์พรรคการเมืองที่เคยมีชื่อเสียงไปนายควง จึงต้องท้าวเป็นกลาง

เบื้องหลังสำคัญอย่างหนึ่งที่นายควงยึดนโยบาย"เลี้ยงไก่" จนเป็นผลให้สมาชิก แยกตัวออกไปจากพรรค และพรรคอ่อนแอลงนั้น เนื่องจากว่า จอมพล ป. กับนายควงได้ ตกลงกันอย่างลับ ๆ ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลกับหัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน ในขณะนั้น ดำเนิน นโยบายร่วมกับการป้องกันไม่ให้ นายปรีดีหรือพรรคพวกกลับมาเมืองอีกไม่ว่า จะ เป็นวิถีทางหนึ่งทางใดที่จะต้องร่วมมือกัน ทั้งสองจึงตกลงกัน ไม่โจมตีกันและมุ่งร้ายต่อกัน ในทางส่วนตัว

ต่อมาจอมพล ป. รัฐประหารล้มรัฐธรรมนูญ 2492 ทำให้พรรคประชาธิปไตย ต้องล้มไป นโยบายเลี้ยงไก่ให้อ้วนตั้งแต่ พ.ศ. 2491 จึงล้มไปด้วย นายควงถึงแม้จะไม่พอ ใจ จอมพล ป. มาก แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ ต้องรอดต่อไป

จอมพล ป. ตั้งรัฐบาลอีกครั้งหนึ่งเมื่อ 11 ธันวาคม 2494 และใช้รัฐธรรมนูญ 2475 แก้ไขเพิ่มเติม 2495 กำหนดเลือกตั้ง 26 กุมภาพันธ์ 2495 แต่การเลือกตั้งครั้งนี้ พรรคประชาธิปไตยเห็นแล้วว่าตนไม่มีโอกาสเป็นรัฐบาลจึงไม่ส่ง สมาชิกพรรคชั้นผู้ใหญ่ ลงสมัคร เช่น นายควง และหม่อม เสนีย์ ส่วนสมาชิกคนใดจะไปสมัครแข่งขันจังหวัดใดก็ได้ นายควงนั้นเพียงแต่ไม่ลงสมัคร แต่หม่อม เสนีย์นั้นประกาศไม่ขอยุ่กับพรรคประชาธิปไตย และกับการเมืองอีกต่อไป

พรรคประชาธิปไตยช่วง 2495-2498 ไม่มีบทบาทอะไร

10 กันยายน 2498 จอมพล ป. ประกาศกฎหมายพรรคการเมือง

30 กันยายน 2498 นายควงจดทะเบียนพรรค นายควงเป็นหัวหน้า

นายใหญ่ ศรีวิชาดีเป็นเลขาฯ พรรคประชาธิปไตยได้แต่เตรียมตัวเลือกตั้งอีก 2 ปี ข้างหน้า

คือ 26 กุมภาพันธ์ 2500

พรรคประชาธิปัตย์ได้รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น และได้สมาชิกใหม่เป็นจำนวนมาก สมาชิกเก่าก็พร้อมที่จะมาเล่นการเมืองเต็มที่ พรรคประชาธิปัตย์ช่วงนี้ เข้มแข็งมาก อยู่นั้นจอมพลสฤษดิ์กับพลตำรวจเอกเผ่าแบ่งอำนาจกัน และจอมพลสฤษดิ์ให้การสนับสนุนสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เบื้องหลังด้วย

การเลือกตั้งครั้งนี้มีการโง่งมการเลือกตั้งอื้อฉาวกันมากและนิสิตนักศึกษา ประชาชนได้เดินขบวนประท้วง ในที่สุด จอมพลป. และพลตำรวจเอกเผ่า หลุดจากอำนาจไป จอมพล สฤษดิ์ ก้าวขึ้นมาใช้อำนาจโดยการปฏิวัติ 16 กันยายน 2500

15 ธันวาคม 2500 เลือกตั้งใหม่ พรรคสหภูมิซึ่งจอมพลสฤษดิ์ หนุนแข่งขัน กับพรรคประชาธิปัตย์ ผลการเลือกตั้ง พรรคสหภูมิได้ 44 คน พรรคประชาธิปัตย์ได้ 39 คน นอกนั้นเป็นพรรคอื่น ๆ

จอมพลสฤษดิ์ยุบพรรคสหภูมิ และร่วมกับสมาชิกพรรคอื่น ๆ ตั้ง เป็นพรรคชาติสังคมนิยม พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคฝ่ายค้านตามเดิม เมื่อจอมพลสฤษดิ์ไปรักษาตัวต่างประเทศ

จอมพลถนอมเป็นนายกฯ ถูกสมาชิกพรรคชาติสังคมนิยมและพรรคสหภูมิ (ที่เหลือ) โจมตีรัฐบาลเสียเอง โดยมีพรรคประชาธิปัตย์สนับสนุน จอมพลสฤษดิ์จึงรีบกลับมาทำการปฏิวัติ ยกเลิกรัฐธรรมนูญและพรรคการเมือง วันที่ 20 ตุลาคม 2501 ช่วง 20 ตุลาคม 2501-1 พฤศจิกายน 2511 กว่า 10 ปี ที่วางรัฐธรรมนูญและไม่มีพรรคการเมือง

นายควงถึงแก่กรรมเมื่อ วันที่ 15 มีนาคม 2511

ก่อนสิ้นชีวิตท่านได้สั่งกับคุณหญิงเลขาฯ นายสมบุญ และนายสง่า คิวะศรีว่า

"อย่าทิ้งพรรคเป็นอันขาด หัวหน้าพรรคต้องเข้มแข็ง คุณเสนีย์ เป็นคนดี แต่ท่านไม่เหมาะที่จะเป็นหัวหน้าพรรค..."⁹

⁹สุนทร สุรังสรรค์, ประชาธิปัตย์ยกสุดท้าย? (กรุงเทพมหานคร: สหมิตร การพิมพ์, 2522), หน้า 29. แต่ในหนังสือ ทหารเก่า, เบื้องหน้า-เบื้องหลังพรรคประชาธิปัตย์, หน้า 295 เขียนไว้ว่า ก่อนถึงแก่กรรมได้เรียกนายใหญ่ ศวิตชาติไปพบแล้วได้สั่งความให้นายใหญ่ช่วยกันประคับประคองปกป้องพรรคไว้ให้ยืนยงคงทนต่อไป.

ประวัติหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช¹⁰ เป็นบุตรานพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าคาร์บและหม่อมแดง เกิดเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2440 ณ บ้านพักกรมทหาร จังหวัดนครสวรรค์ ได้รับการศึกษาครั้งแรกตั้งแต่อายุ 7 ปี ได้โยกย้ายโรงเรียนหลายแห่งด้วยกัน เริ่มตั้งแต่ราชินีอัญลัมซัญ เอส.ซี.เจ.มิชชั่น จนกระทั่งสำเร็จมัธยมบริบูรณ์ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย แล้วจึง เดินทางไปศึกษาต่อในประเทศอังกฤษเมื่อปีพ.ศ. 2463 ในชั้นแรกได้ศึกษาในโรงเรียนแทรนอยู่ 4 ปี จึงได้เข้าศึกษาวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยออกฟอร์ดวูชเตอร์คอลเลจเป็นเวลา 3 ปี ได้ปริญญา B.A. ชั้นสอง และได้เข้าเรียนกฎหมายต่อที่เกรซชินน์อีก 3 ปี ได้บาร์ริสเตอร์ชั้นหนึ่ง และยังได้รับพระราชทานรางวัล 300 กินีส์จากพระเจ้าแผ่นดินประเทศ

¹⁰ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เคยได้รับการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาแล้ว 1 ครั้ง ก่อนก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2488 ถึงวันที่ 15 กันยายน 2488 ภายหลังจากการเป็นหัวหน้าพรรค ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีก 3 ครั้ง ครั้งที่ 2 ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2518 ถึงวันที่ 14 มีนาคม 2518 สภาผู้แทนราษฎร เปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ แพ้คะแนนเสียงฝ่ายค้าน รัฐบาลจึงหมดสภาพไป รวมอายุรัฐบาล 28 วัน ครั้งที่ 3 เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2519 ถึงวันที่ 23 กันยายน 2519 ประกาศลาออกกลางสภาเพราะน้อยใจลูกพรรคของตนเองที่ได้อภิปรายโจมตี ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคอย่างรุนแรงหลายประการ รวมอายุรัฐบาล 5 เดือนกับ 2 วัน ครั้งที่ 4 จัดตั้งรัฐบาลผสมจตุรพรรคอีกครั้ง เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2519 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2519 เป็นเวลา 16 วัน ถูกพล ร.อ. สงัด ชลออยู่ ท้ารัฐประหารยึดอำนาจ กล่าวหาว่ารัฐบาลไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยได้ ทำให้เกิดกรณีทางการเมือง 6 ตุลาคม 2519 จับกุมนิสิตนักศึกษาประชาชนประมาณ 3,000 คนเศษ และต้องเสียชีวิตจากการถูกปราบปรามด้วยอาวุธสงครามประมาณ 300-400 คน รวมระยะเวลาการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช 4 ครั้ง เป็นเวลา 7 เดือน

อังกฤษ เนื่องจากท้าวชนะแสนได้สูงสุดในการสอบไล่ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2472หลังจากนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชก็ได้เดินทางกลับประเทศไทยได้เข้าศึกษาวิชากฎหมายไทยเป็นเวลา 1 ปีได้รับปริญญาเนติบัณฑิตสยามหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้วได้เข้ารับราชการในกระทรวงยุติธรรม ตำแหน่งผู้พิพากษาประจำกระทรวง ต่อมาได้เป็นผู้พิพากษาศาลแพ่ง เป็นผู้ช่วยกรรมการศาลฎีกา เป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ งานในหน้าที่ตำแหน่งผู้พิพากษานี้ปรากฏว่ามีความเจริญขึ้นโดยลำดับ แต่ต่อมาได้ย้ายไปรับราชการในกระทรวงการต่างประเทศอยู่พักแล้วได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ไปดำรงตำแหน่ง เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2492¹¹

บทบาททางการเมืองของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เริ่มขึ้น ณ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ตนเอง ภายหลังที่ประเทศไทยได้ประกาศสงครามกับประเทศสหรัฐอเมริกา ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของรัฐบาลในสมัยนั้น จึงประกาศตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นต่อต้านญี่ปุ่นทันที จึงทำให้คนไทยรู้ชื่อเสียงของท่านตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พอสงครามโลกสงบ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ก็ต้องกลับมาช่วยชาติบ้านเมืองอีกครั้งในตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2488

แม้ท่านจะเป็นนักการเมืองหน้าใหม่สำหรับเมืองไทยในขณะนั้น แต่ในระยะไม่นานนักก็เป็นที่ประจักษ์แก่นักการเมืองทั้งหลายว่าเขาเป็นคนที่สุภาพ อภิปรายในสภาด้วยคารมคมคาย และประกอบด้วยเหตุผลเสมอ เป็นคนพูดอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมเล่นลิ้น และดูเหมือนจะเป็นนักการเมืองที่ไม่ถือพิธีรีตองในการพบปะหรือให้สัมภาษณ์กับนักหนังสือพิมพ์ จะเป็นที่ไหนก็ได้ เช่นจะเป็นบันไดหรือสภา กำลังจะขึ้นรถนี้แสดงว่าท่านได้พาเอาประชาธิปไตยใหม่เอี่ยมมาจากอเมริกา แต่ในขณะที่เดียวกัน ท่านก็เป็นนักการเมืองที่เคร่งครัดต่อหลักวิชา เช่น ในตอนหลังรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เลิกรัฐธรรมนูญ 2492 และนำรัฐธรรมนูญ 2475 มาใช้ คือกระบะบบมี ส.ส.ประเภทสองคอยยกมือให้รัฐบาลอยู่เสมอตั้งแต่นั้นมา ท่านก็ประกาศว่าตราบิตที่ยังมี ส.ส.ประเภทสองอยู่เขาจะไม่ยอมสมัครผู้แทนราษฎร จึงได้

¹¹สงบ สุรินทร์ ,ประวัติ 11 นายกรัฐมนตรี (กรุงเทพมหานคร : ประจักษ์การพิมพ์, 2514), หน้า 186.

แต่หาเสียงช่วยพวกไปเท่านั้น เหตุนี้เขาจึงถูกขนานนามว่าเป็น"ฤาษี" ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นนักการเมืองที่เคร่งครัดต่อหลักวิชาการจริงๆ ไม่ใช่อะไรๆกลางๆ¹²

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช กับพรรคประชาธิปัตย์

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช สมาชิกประเภทสอง (พหุสภา) ในขณะนั้นได้รับเชิญเข้าเป็นรองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เมื่อครั้งก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์เป็นครั้งแรกในปี 2492 และดำรงตำแหน่งนี้มาจนถึงปี 2494 ที่รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญ 2492 และนำรัฐธรรมนูญ 2475 มาใช้แทน เป็นการนำระบบมีส.ส. ประเภทสองคอยกมีอาให้รัฐบาลอยู่เสมอในสภา ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชค้านว่าไม่ถูกต้องตามระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง จึงประกาศวางมือจากการเมืองและลาออกจากพรรคประชาธิปัตย์ด้วย

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช กลับเข้ามาเล่นการเมืองอีกครั้งในปี 2512 โดยการเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์สืบต่อจากนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งได้แก่อนิจกรรมาไป และดำรงตำแหน่งนี้พาพรรคประชาธิปัตย์ผ่านอุปสรรคทางการเมืองมาตลอด จนถึงปี 2522 หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์คนใหม่คือ พ.อ. (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ จึงได้ดำรงตำแหน่งสืบต่อ

ลักษณะบุคลิกภาพทางการเมืองของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นั้น ท่านเป็นคนยึดถือเหตุผลและความซื่อตรง ซื่อสัตย์สุจริต เป็นที่รักใคร่เคารพนับถือ ทั้งในหมู่นักการเมืองและประชาชนทั่วไป ส่วนการบริหารงานภายในพรรค ท่านยึดหลักประชาธิปไตยภายในพรรคเสียส่วนมากในพรรคลงมติไปทางใดพรรคก็จะปฏิบัติตาม ทำให้ในบางครั้งท่านถูกวิจารณ์ทั้งจากในพรรคและนอกพรรคว่าท่านเป็นคนอ่อนแอไม่เด็ดขาด ถูกสมาชิกในกลุ่มหมุ่ในพรรคครอบงำได้ เนื่องจากสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ยุคใหม่ (ตั้งแต่ปี 2512 เป็นต้นมา) สมาชิกส่วนมากเป็นคนหนุ่มรุ่นใหม่เกือบทั้งสิ้น แต่ท่านยึดหลักประชาธิปไตยอย่างเคร่งครัด ตั้งที่ผู้รู้บางท่านได้วิจารณ์ว่า "ท่านมีลักษณะ เป็นนักประชาธิปไตยเต็มตัว"¹³

¹²สงบ สุริยรินทร์, ประวัติ 11 นายกรัฐมนตรี หน้า 186-187

¹³สุนทร สุรัสวดี, ประชาธิปัตย์ยุคสุดท้าย? (กรุงเทพมหานคร: สหพิมพ์การพิมพ์, 2522), หน้า 260

อย่างไรก็ตามประชาธิปไตยอันสมัยที่ท่านเป็นหัวหน้าพรรค ได้รับการไว้วางใจจากประชาชนสูงสุดครั้งหนึ่งในการเลือกตั้ง 4 เมษายน 2519 สมาชิกพรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกเข้าสภาถึง 114 คน จากสมาชิกในสภาทั้งหมด 276 คน 14

นายมารุต บุณาค ได้วิเคราะห์ ความเป็นผู้นำกับอุดมการณ์ของ เสนีย์ ปราโมช เป็นคนที่มีอุดมการณ์ประชาธิปไตยเต็มตัว เป็นสุภาพบุรุษ สามารถปรับตัวได้ดี เข้ากับคนได้ทุกระดับพูดจากับชาวบ้านได้ เข้าถึงประชาชนเป็นบุชนิยมบุคคล ต่างกับท่านควง อภัยวงศ์ คือไม่ได้ใช้ความเคียดชังในทุกรถืออย่างนายควง อภัยวงศ์ คุณลักษณะพิเศษของม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช คือ เป็นนักวิชาการ เป็นสุภาพบุรุษ เป็นนักการเมืองชั้นสูง มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่รับสินบน เจตนาดี รักเพื่อนฝูงและลูกน้อง"

กล่าวโดยสรุป ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้เป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปไตยเพราะว่า ได้เป็นสมาชิกพรรคประชาธิปไตยตลอดจนสมาชิกลูกพรรคขอร้องให้เป็นหัวหน้าพรรคดังเช่น คำกล่าวของม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

"ผมกลับเข้ามาใหม่ตอนนั้นคุณควงตายแล้ว ผมเข้ามาเต็มตัวไปช่วยลูกพรรคหาเสียงทั่วราชอาณาจักร ยกเว้นแม่ฮ่องสอนจนเป็นหลอตลมอักเสบเข้าเรียกว่า "ไข้เลือกตั้ง" หลังจากคุณควงตายแล้ว ผมก็อยากจะ เลิกแต่พวกลูกพรรคไม่ยอมให้เลิกการเป็นนักการเมืองมันไม่มีความสุข ต้อง เอาความทุกข์ของผู้เฒ่าแบกไว้ มาคอยแก้ปัญหาให้กับ คนอื่นตลอดเวลา บางทีจะเป็นบ้าตาย ที่บ้านนี้เค้าเรียกว่า "ศพเดินได้" ปัญหาบางอย่างมันขบคิดไม่แตก ผมทนอยู่กับการเมืองมาตลอดก็เพราะว่าผมรู้สึก ว่า ลูกพรรคและประชาชนเค้ารักและต้องการผม ผมยังจำได้ดี ถึง เหตุการณ์ครั้งหนึ่งที่เกิดขึ้นตอนที่ผมเข้ามาเล่นการเมืองใหม่ ๆ ถ้าจำไม่ผิด พ.ศ. 2491 วันหนึ่งผมกำลังปราศรัยหาเสียงอยู่บนเวที ก็มีคนโยนระเบิดขึ้นไปลูกพรรคคนหนึ่ง โดดเข้าคร่อมทับตัวผมเอาไว้ และก่อนที่ระเบิดจะระเบิดออก ผมก็รู้สึกเหมือนกับว่าใครมายัดอะไรไว้เมื่อผม แต่ตอนนั้นผมมองไม่เห็น

เพราะ ผุ่นและควันมันกลบอบอวลไปหมด สองสามนาทีต่อมา ผมเริ่มรู้สึกตัวว่าอะไร
เกิดขึ้นและมองเห็นสิ่งที่อยู่หน้ามือผม สิ่งนั้นคือพระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ¹⁵

"หลังจากเหตุการณ์สงบลงก็มีตาเฒ่าคนหนึ่งมาขอพระพุทธรูปคืนจากผมผมก็เลย
ถามเค้าว่าทำไมตอนที่คนโดนระเบิด เค้าไม่เก็บพระพุทธรูปไว้ป้องกันตนเอง
แต่กลับเอามาให้ผม เค้าตอนผมว่า เค้าคิดว่าชีวิตผมมีค่ามากกว่าชีวิตเค้า และ
เค้าไม่ต้องการให้ผมเป็นอันตราย แต่ลูกพรรคคนที่ช่วยผมไว้โชคไม่ดีนักเจ็บสาหัส
ต้องตัดขาข้างหนึ่ง... เหตุการณ์ที่ทางนี้เกิดขึ้นหลายครั้งตลอดเวลาที่ผมเล่นการ
เมืองมา มีคนช่วยชีวิตผมไว้หลายครั้ง พวกเค้ามีศรัทธาในตัวผม และผมสำนึก
เสมอมาว่าผมไม่อาจทำให้พวกเค้าผิดหวัง ผมต้องอยู่เคียงข้างพวกเค้า และทุก ๆ
อย่าง เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน トラบาดที่ประชาชนยังต้องการผม ผมก็ต้อง
ทำหน้าที่ต่อไป และนี่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผมต่อสู้ทางการเมืองมาตลอดเวลา
40 ปีกว่า"¹⁶

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชเป็นผู้มีบุคลิกภาพ และลักษณะความเป็นผู้นำที่โดดเด่นพิเศษมีความทรหดอดทน พร้อมทั้งจะเผชิญอุปสรรคต่างๆ นานาประการ มีพลังที่เข้มแข็งมีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง เป็นคนที่มองโลกในแง่ดี ตลอดชีวิตบนเวทีการเมืองของม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ท่านได้ต่อสู้กับคู่แข่งและศัตรูจุ่มุ่งหมายและผลประโยชน์ที่ขัดกันมากมาย แต่ภายในพรรคหรือกลุ่มของท่านเองท่านมักจะประนีประนอมยอมรับฟังความคิดเห็นและปฏิบัติตามมติของพรรคด้วยความเต็มใจ ดูเหมือนว่าท่านรู้สึกพึงพอใจต่อการยอมรับความคิดเห็นและความกดดันจากกลุ่มต่าง ๆ มากกว่าการตัดสินใจและการท้อปตามความ

¹⁵ยศ สันติสมบัติ, อำนาจ บุคลิกภาพและผู้นำการเมืองไทย (กรุง
เทพมหานคร : สำนักพิมพ์หน้าไทย 2523) หน้า

¹⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า

คิดของตน ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำในรูปแบบประชาธิปไตยอย่างเต็มตัว และเป็นบุคคลที่สอนรูปแบบและวางหลักการอุดมคติให้แก่พรรคประชาธิปไตยดังกล่าวของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เนื่องในงานฉลองพรรคประชาธิปไตยครบรอบ 12 ปี ของพรรคประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2501 ณ สวนลุมพินี โดยมีข้อความตอนหนึ่งว่า

พรรคประชาธิปไตยเห็นความยุ่งเหยิงในบ้านเมือง เป็นดังนี้จึงได้อุดมคติไว้ว่าเราต้องสู้เพื่อให้ได้มาเพื่อประชาธิปไตยอันแท้จริง โดยถือประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่เราได้สู้กันมาแคว้น เหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วยอมได้มาซึ่งประวัติศาสตร์และองค์พยานพิสุจน์อยู่ในการเลือกตั้งที่เรียกกันว่าขึ้นโบว์ตา 10 ปีกว่ามานี้เองรัฐบาลใช้อำนาจและเงินคุกคามเพื่อมิให้ประชาชนใช้สิทธิใช้เสียงเลือกตั้งโดยเสรีอย่างไรประวัติศาสตร์ย่อมจะจารึกไว้ และในการเลือกตั้งครั้งนั้นพรรคประชาธิปไตยก็เอาชีวิตเข้าแลกเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน...."¹⁷

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จึงเป็นผู้นำพรรคประชาธิปไตยคนหนึ่งที่ได้บิดมามากับพรรคประชาธิปไตย เป็นผู้สร้างอุดมการณ์หล่อหลอมอุดมการณ์ทางการเมืองให้กับพรรคประชาธิปไตย มีผู้เปรียบเทียบกับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ว่าเหมือนกับบุชชัญญะบุคคลของพรรคประชาธิปไตย เพราะม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชได้เป็นผู้ที่ฝึกหัดประชาธิปไตยในพรรคประชาธิปไตย บุคคลที่อยู่ในพรรคประชาธิปไตยจะมีความเท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ในการพูดในที่ประชุม การได้รับโอกาสในการได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งขึ้นอยู่กับประชามติของพรรคนั่นเอง¹⁸

สำหรับผู้นำของพรรคประชาธิปไตยคนต่อไปที่จะกล่าวถึง คือนายชาน หลีกภัย ซึ่งเป็นผู้ที่ต่อสู้เผด็จการทางการเมืองอยู่เคียงข้างมากับพรรคตลอดเวลาอันยาวนานคือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดตรังถึง 9 สมัยเป็นผู้นำพรรคประชาธิปไตยที่ได้รับสมญานามว่า มีวาจาที่แหลม เปรียบประดุจ "มีดโกนอาบน้ำผึ้ง"

¹⁷ทหารเก่า, เบื้องหน้าเบื้องหลังพรรคประชาธิปไตย หน้า 143-144.

¹⁸สัมภาษณ์ นายอาคม เองฉวน สมาชิกพรรคประชาธิปไตย วันที่ 8 ธันวาคม 2536.

นายชวน หลีกภัย นั้นก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำโดยมีพื้นฐานมาจากครอบครัว ชาวบ้านธรรมดา บิดาของนายชวน หลีกภัยมีอาชีพเป็นครู ส่วนมารดาชื่อนางก้านไม้ได้ เรียนหนังสือมีอาชีพเป็นชาวสวนและค้าขาย โดยเดินทางไปขายตามตลาดนัดในหมู่บ้าน ตำบลต่าง ๆ ในจังหวัดตรังสินค้าที่ขายก็ได้แก่ปลาแห้ง ปลาเค็ม หอม กะปิ พุงปลา ทามา ตั้งแต่ยังสาวจนกระทั่งทุกวันนี้ก็ยังยึดอาชีพเป็นแม่ค้าเรื่อยมา

นายชวน หลีกภัย มีพี่น้องเก้าคน ผู้ชายหกคน ผู้หญิงสามคน นายชวนเป็นคนที่สาม ในวัยเด็กนายชวนได้ใช้ชีวิตเช่นเดียวกับเด็กบักซ์ใต้ทั่วไป ที่ต้องช่วยพ่อแม่ทำงานก่อน ไปโรงเรียน ยังมีแม่เป็นชาวสวนยาง เป็นแม่ค้าที่ต้องหากินตัวเป็นเกลียว เด็กชายชวน ก็ต้องช่วยแม่ทำงานตามแม่ไปด้วย

ด.ช. ชวนได้เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนวัดควรวีเศษที่อยู่ใกล้บ้าน โดยมีพ่อเป็นครูประจำชั้น ป.2 อยู่ที่โรงเรียนเดียวกันและได้เข้าศึกษาต่อโรงเรียนตรังวิทยา ม.1- ม.6 มีเพื่อนร่วมรุ่น 25 คน ชวนเป็นคนที่มีความมุ่งมั่นทะเยอทะยาน เมื่อเรียนจบ ม.6 ได้ก็เข้ามาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ อยู่ที่วัดอัมรินทร์ ช้างโรงพยาบาลศิริราชได้ เข้าศึกษากฎหมายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้ผ่านการสอบเป็นเนติบัณฑิตสภา สมัยที่ 17 ก่อนที่จะไปเริ่มต้นเป็นทนายความ ชีวิตของนายชวน ตั้งแต่วัยเยาว์ที่ได้ต่อสู้ชีวิตมา ตามแนวทางของเด็กทั่วไป ที่พ่อแม่มีฐานะยากจนสามารถก้าวสู่ชัยชนะอันเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิต น่าจะเป็นแบบอย่างแก่เยาวชน

นายชวนได้เข้าสู่หนทางความเป็นนักการเมือง โดยได้ไต่เต้าความจางด้วยตนเองที่ พรรคประชาธิปัตย์ว่า ต้องการที่จะลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จังหวัด ตรังบ้านเกิด ซึ่งได้รับการปฏิเสธ เนื่องจากทางพรรคเห็นว่ายังเด็ก ตัวเล็กนิดเดียว และ ฐานะทางบ้านก็ไม่ได้ร่ำรวยอะไร แต่ต่อมาทางพรรคก็ได้ให้นายชวน หลีกภัย ลงสมัคร ผู้แทนราษฎรในนามพรรคประชาธิปัตย์ เนื่องจากผู้ที่สมัครไว้เดิมได้ถอนตัว

ชีวิตในช่วงนี้ของนายชวน หลีกภัย ในฐานะที่เป็น ส.ส.หน้าใหม่มาศึกษาเพราะได้ก้าวเข้ามาในรัฐสภาด้วยความสามารถในการพูดอย่างแท้จริง และที่สำคัญคือมีแม่ช่วยหาเสียงให้ตลอด

โดยไม่มีใครคาดคิดว่าลูกแม่ค้าขายพุงปลาคนนี้จะได้เป็น ส.ส.จังหวัดตรัง สำหรับชีวิตของนายชวน หลีกภัย ในช่วงนี้แม่ถ้วนได้เล่าเรื่องราวแต่หนหลังให้ฟังว่า ตนได้สนับสนุนให้นายชวนเล่นการเมืองตั้งแต่แรก โดยที่ตนหาเสียงให้ลูกเอง มีอยู่ครั้งขณะที่กลับจากขายของที่ตลาดคลองมวน นั่งอยู่บนรถไฟได้ถูกหัวคะแนนของผู้สมครคนหนึ่ง พูดว่า นายชวนตัวก็เล็ก แกรมยังเป็นลูกแม่ค้าขายพุงปลาอยู่ในตลาด ไม่มีทางที่จะได้เป็น ส.ส. แล้วทำเต็มพินว่าถ้าได้เป็น 100 บาท เอาเหยียบขี้หมากองหนึ่ง ตนรู้สึกเสียใจมากที่เขาคูถูกลูก จึงพูดให้พวกแม่ค้าที่นั่งอยู่ใกล้ ๆ กันฟังว่า ถึงนายชวนจะมีแม่เป็นแม่ค้าขายพุงปลาอยู่ในตลาด แต่นายชวนก็มีความรู้โดยตนส่งไปเรียนวิชากฎหมายที่กรุงเทพฯ และตอนนี้ก็จบแล้ว สามารถเป็นปากเป็นเสียงให้กับพ่อแม่พี่น้องจังหวัดตรังได้อย่างแน่นอน ขอให้พวกเราช่วยกันลงให้เบอร์ 10 นะ คนบนรถไฟนั่นก็รับปากว่าจะช่วยลงให้ ซึ่งจนปัจจุบันนี้เขายังบอกเลยว่าตั้งแต่วันที่เจอกันบนรถไฟวันนั้นแล้ว ก็ยังลงให้นายชวนทุกครั้ง

นางถ้วนเล่าถึงความหลังให้ฟังอีกว่า ตนจะหาเสียงให้ลูกทุกครั้ง วิธีการของตนคือ เวลาใครตาย ก็จะเอาพวงหรีดไปให้แล้วให้เขาเขียนชื่อนายชวน หลีกภัยที่พวงหรีด และแทบจะทุกงานเจ้าภาพจะต้องเชิญตนให้พูดผ่านไมโครโฟน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วตนก็จะพูดว่า "ที่ยายมาพูดนี้ก็เพื่อมาให้พรให้ไปเกิดเป็นเทวดา นางฟ้า ให้ไปพบกับความโชคดี" แต่ก็มีหลายคนทำให้พูดเรื่องการเมืองให้แล้วเหตุการณ์ในเดือนพฤษภาคมที่ฟังบ้าง ตนก็จะบอกว่า "เรื่องการเมืองตนไม่รู้ดีเท่านายชวน ถ้าอยากฟังเวลานายชวน มาให้นายชวนพูดให้ฟังดีกว่า ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเขาจะพอใจ" นายชวน หลีกภัย เป็น ส.ส. อยู่ 8 สมัย และในสมัยที่ 9 นี้ เขาได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ที่ได้เสียงมากที่สุดในการเลือกตั้งคือ 79 ที่นั่ง จากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535

นายกรัฐมนตรี

ชื่อ-สกุล นายชาน หลีกภัย¹⁹
 วันเกิด วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2481
 การศึกษาปริญญาตรี (นิติศาสตร์บัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนติบัณฑิตไทย, คุชฎี
 บัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 อาชีพ นักการเมือง
 ประสบการณ์ทางการเมือง

- ส.ส.ตรัง พรรคประชาธิปัตย์	พ.ศ. 2512
- ส.ส.ตรัง พรรคประชาธิปัตย์	พ.ศ. 2518
- ส.ส.ตรัง พรรคประชาธิปัตย์	พ.ศ. 2519
- ส.ส.ตรัง พรรคประชาธิปัตย์	พ.ศ. 2522
- ส.ส.ตรัง พรรคประชาธิปัตย์	พ.ศ. 2526
- ส.ส.ตรัง พรรคประชาธิปัตย์	พ.ศ. 2529
- ส.ส.ตรัง พรรคประชาธิปัตย์	พ.ศ. 2531
(มีนาคม, กันยายน)	
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	พ.ศ. 2518
- รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	พ.ศ. 2519
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม	พ.ศ. 2519
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม	พ.ศ. 2523
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์	พ.ศ. 2524
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	พ.ศ. 2524-2526
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	พ.ศ. 2528

¹⁹ประธาน สุวรรณมงคล, ประวัติคณะรัฐมนตรี นายชาน หลีกภัย และนโยบายรัฐบาล
 (กรุงเทพมหานคร:พรประธานการพิมพ์ 2535) หน้า 7.

- ประธานสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2531-2533
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2533
- นายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2535

นายชวน หลีกภัย เป็นผู้นำพรรคประชาธิปัตย์ที่มีคุณธรรม สุขุม คัมภีร์ภาพ เฉลียวฉลาด ซื่อสัตย์ สุจริต เทิดทูนประชาธิปไตย นุ่มนวล อ่อนโยน มีความอ่อนน้อม ถ่อมตน มีความเกรงใจ บุคคลรอบข้างเป็นที่ตั้ง จึงทำให้ขาดความเด็ดขาด แต่การปกครองในพรรคเน้นประชาธิปไตยเป็นที่ตั้ง เป็นบุคคลที่ทุ่มเทให้พรรค เสียสละเพื่อพรรคมาตลอด ทำให้ลูกน้องจงรักภักดี

กล่าวโดยภาพรวมแล้วผู้นำพรรคประชาธิปัตย์ที่มีพัฒนาการมาได้ยาวนาน เนื่องจากจากลักษณะผู้นำของหัวหน้าพรรคคือ นายควง อภัยวงศ์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย เป็นผู้นำที่มีอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย (democratic leader)

เป็นที่นิยมกันทั้งในหมู่ประชาชนและในบรรดานักการเมืองทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายตรงกันข้าม เป็นบุคคลที่มีบทบาทร่วมต่อสู้กับพรรคประชาธิปัตย์มาเป็นเวลานาน มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง ผู้นำพรรคประชาธิปัตย์ทั้ง 3 ท่าน มีความต่างกันตรงที่นายควง อภัยวงศ์ จะมีความเด็ดขาดในการปกครอง มากกว่า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย และทั้งสามท่านนี้เป็นผู้นำพรรคในรูปแบบที่ค่อย ๆ พัฒนาพรรคจึงมีความราบเรียบไม่โด่งดังเป็นช่วงๆ เหมือนพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่เกิดมาช่วงหนึ่งแล้วดับสลายไป ผู้นำพรรคการเมืองย่อมมีส่วนในการใช้อุดมการณ์เป็นเครื่องชี้นำพรรคการเมือง และนำเอาพรรคการเมือง เข้าสู่จุดหมายปลายทางของอุดมการณ์ได้ในลักษณะวิวัฒนาการ พรรคประชาธิปัตย์ก็มีความอยู่ยงคงกระพันมาได้ถึง 48 ปี

สรุปผู้นำพรรคประชาธิปัตย์

1. จากการวิเคราะห์ที่ผู้นำพรรคประชาธิปัตย์พบว่า ผู้นำพรรคประชาธิปัตย์มีคุณลักษณะที่สำคัญคือหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย ยอมรับฟังเสียงจากสมาชิกพรรคก่อนการตัดสินใจ เพราะพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคการเมืองที่เติบโตมานานแล้ว จึงมีขนาดใหญ่และมีความหลากหลายในเรื่องอายุและความคิดเห็นทางการเมืองของสมาชิกในพรรคประชาธิปัตย์เอง ผู้นำพรรคประชาธิปัตย์จึงต้องเป็นผู้ประสานประโยชน์ทางการเมืองที่ยอดเยี่ยมด้วย ดังเช่นคำกล่าวของนายควง อภัยวงศ์ อดีตหัวหน้าพรรคคนแรกที่ได้กล่าวถึงการประสานประโยชน์สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ให้อยู่ด้วยกันด้วยอุดมการณ์ ดังนี้

"ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านทั้งหลายอีกครั้งหนึ่ง ในมติที่ใจดีที่ได้ให้เกียรติความไว้วางใจให้ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าพรรค ข้าพเจ้ารู้สึกหนักใจมากในการนำท่านทั้งหลายลงไปในเรื่องเดียวกัน แต่ข้าพเจ้าขอรับรองต่อท่านทั้งหลายว่า ข้าพเจ้าจะพยายามอย่างที่สุดที่จะนำท่านทั้งหลายไปโดยปลอดภัยทั้งหมด ขออย่างเดียวขอให้ท่านทั้งหลายจงมีความสมัครสมานสามัคคีกัน อย่าแตกแยกกันจนเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เป็นเป้าหมาย อย่าได้สนใจเรื่องเล็กน้อยมาเป็นอารมณ์ให้แตกแยกกันเป็นการบั่นทอนกำลังของพรรค"²⁰

2. ผู้นำพรรคประชาธิปัตย์มีบุคลิกภาพและลักษณะความเป็นผู้นำที่โดดเด่นเป็นพิเศษคือได้รับความไว้วางใจจากประชาชนจนได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีถึง 3 คน คือ นายควง อภัยวงศ์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายชวน หลีกภัย ซึ่งผู้นำทั้ง 3 คนของพรรคประชาธิปัตย์ มีคุณลักษณะ เข้มแข็ง สุขุม รอบคอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความทรหดอดทน พร้อมทั้งจะเผชิญต่อสู้อุปสรรคปัญหาในการ มีพลังใจที่เข้มแข็ง มี

²⁰จากคำปราศรัยของนายควง อภัยวงศ์จากที่ประชุมใหญ่ สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์

ความเชื่อมั่นในตนเองสูง เป็นคนมองโลกในแง่ดี ดังเช่น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ท่านได้กล่าวว่า ตลอดชีวิตบนเวทีทางการเมืองท่านได้ต่อสู้กับคู่แข่งทางการเมืองที่มีอุดมการณ์จุดมุ่งหมาย และผลประโยชน์ที่ขัดกันมากมายแต่ภายในพรรคหรือกลุ่มของท่านเอง ท่านจะอะลุ่มอล่วยและประนีประนอม เพื่อสร้างเอกภาพความเป็นผู้นำพรรค

3. ผู้นำพรรคของพรรคประชาธิปัตย์ มีคุณลักษณะวิถีชีวิตที่ราบเรียบเหมือนชาวบ้านทั่วไป จึงทำให้พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคที่ได้รับความนิยมยาวนาน มีวิวัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่โด่งดัง เป็นพิกขแล้วเจียบหายไปเหมือนพรรคการเมืองอื่นที่โด่งดังชั่วครั้งชั่วคราว พอหัวหน้าพรรคหมดบุญอนาจาสนาพรรคการเมืองนั้นก็ล่มสลายลงไปด้วย ยกตัวอย่างผู้นำพรรคประชาธิปัตย์ที่มีวิถีชีวิตเรียบง่ายคือ นายชวน หลีกภัย เป็นผู้นำพรรคประชาธิปัตย์ที่มาจากลูกแม่ค้าขายพุงปลาตามตลาดนัดเร่ แต่ด้วยความเฉลียวฉลาดในการศึกษาโดยศึกษาจบจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขานิติศาสตร์ ได้ก้าวเข้าสู่พรรคประชาธิปัตย์ครั้งแรก แต่ก็ได้รับการปฏิเสธในตอนแรกที่มาสมัคร เป็นสมาชิกที่จะลงเลือกตั้งในนามพรรคประชาธิปัตย์ในจังหวัดตรัง เพราะว่าทางพรรคประชาธิปัตย์ในขณะนั้นพิจารณาคุณสมบัตินายชวน หลีกภัยแล้ว ลงความเห็นว่ายังไม่มีความเหมาะสมที่จะลงสมัครในนามพรรคประชาธิปัตย์ได้ สาเหตุเพราะความยากจนและอายุน้อย ยังไม่มีประสบการณ์ทางการเมือง แต่ต่อมาบุคคลที่จะสมัครในนามพรรคประชาธิปัตย์ในจังหวัดตรัง ได้สละสิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง จึงทำให้นายชวนได้รับการพิจารณาจากพรรคให้เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในจังหวัดตรัง และนายชวน หลีกภัยก็ได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้แทนราษฎรทุกครั้ง ในนามผู้แทนราษฎรจังหวัดตรังถึง 9 ครั้ง เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของนายชวน หลีกภัย ต่อพรรคประชาธิปัตย์พบว่านายชวน หลีกภัย ได้มีพื้นฐานทางการเมืองที่ต่อสู้กับพรรคประชาธิปัตย์มาตลอดเวลา ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จนได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าพรรคเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2534 และในที่สุดก็ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กล่าวโดยสรุปผู้นำพรรคประชาธิปัตย์ได้นำพาพรรคประชาธิปัตย์ไปตามแนวทางอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยที่ต่อต้านเผด็จการ เป็นจุดยืนหลักในการต่อสู้

อุดมการณ์กับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปัตย์

อุดมการณ์มีความสัมพันธ์กับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น เป็นกลไกทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือผู้ที่กระทำหน้าที่หรือมีบทบาทในการสืบทอดอุดมการณ์ เป็นบุคคลที่เชื่อมโยงอุดมการณ์ของพรรคการเมือง ไปสู่ระดับล่างของพรรคการเมือง ดังความหมายอุดมการณ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นว่าอุดมการณ์คือ

1. อุดมการณ์เป็นแรงจูงใจที่เป็นเสมือนพลังผลักดันที่ก่อให้เกิดการกระทำนานาประการในสังคม
2. อุดมการณ์เป็นแรงดลใจให้มนุษย์เกิดการเชื่อฟัง และในที่สุดก็จะนำไปสู่หน้าที่ความรับผิดชอบ
3. อุดมการณ์เป็นลักษณะของความเชื่อที่มั่นที่มีความแน่นอนเป็นอันหนึ่งอันเดียว ซึ่งมีอิทธิพลในกาสร้างทัศนคติและพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปในแนวใดแนวหนึ่ง โดยเฉพาะ ฉะนั้น อุดมการณ์จึงเป็นทั้งความยึดถือและพฤติกรรมที่มีความแน่นอน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีความเกี่ยวข้องกับหน่วยงานนโยบายทางการเมือง โครงสร้างของอำนาจในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอำนาจ

จากการก่อตั้งพรรคในปี พ.ศ. 2489 เป็นต้นมาพรรคประชาธิปัตย์ เป็นพรรคที่ได้รับการเลือกตั้งตลอดมา จากพ.ศ. 2489 เป็นต้นมาพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้งจนถึงปัจจุบันมีการเลือกตั้งทั้งหมด 14 ครั้ง สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งรวมจำนวนทั้งสิ้น 768 คน จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง 768 คน คือผู้ที่แสดงบทบาททางการเมืองในการสืบทอดอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์ทำให้พรรคประชาธิปัตย์มีสมาชิกหลายรุ่น ประมาณ 3 รุ่น (ชั่วอายุคน)²¹ ที่ถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรค การเลือกตั้งที่มีตั้งแต่ พ.ศ. 2490 ภายหลัง 8 พฤศจิกายน 2490 จอมพล ป. รัฐประหารรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ทำ

²¹สัมภาษณ์ นายสมิคร สุนทรเวช วันที่ 10 ตุลาคม 2536.

ให้กลุ่มนายทหารบกขึ้นมา และกลุ่มพวกเสรีไทยตกไป นายควง อภัยวงศ์ ได้รับเชิญจากคณะรัฐประหารให้จัดตั้งรัฐบาล

10 พฤศจิกายน 2490 ตั้งรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมารัฐบาลประกาศการเลือกตั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน

25 กุมภาพันธ์ 2491 รัฐบาลประชาธิปัตย์ครั้งที่ 2 โดยมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง และครั้งนี้รัฐบาลประชาธิปัตย์ถูก "จี" ให้ออกโดยคณะทหารวันที่ 6 เมษายน 2491 ซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำรัฐบาลประชาธิปัตย์ประกาศลาออกเมื่อวันที่ 6 เมษายน 2491 นั่นเอง²² กรณีรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้ถูกคณะรัฐประหาร "จี" ให้ออกนี้ ท้าให้ประวัติศาสตร์การเมืองไทยหันกลับไปสู่ระบอบเผด็จการอีกครั้งหนึ่ง แต่เป็นเผด็จการโดย "รัฐตำรวจ" ในกาลต่อไป²³

6 เมษายน 2491 จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี

7 กรกฎาคม 2491 รัฐบาลตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจำนวน 40 คนนั้น ส่วนมากเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ และเมื่อร่างเสร็จแล้ว รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็นำออกประกาศใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2492²⁴

29 มิถุนายน 2494 เกิดกบฏแมนฮัตตัน ต้องการล้มรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามแต่ไม่สำเร็จ

29 พฤศจิกายน 2494 จอมพล ป.พิบูลสงคราม รัฐประหารตัวเองเพื่อล้มรัฐธรรมนูญ 2492 พรรคประชาธิปัตย์ต้องสลายตัวไปอีก

11 ธันวาคม 2494 รัฐบาลชั่วคราวของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

26 กุมภาพันธ์ 2495 เลือกตั้งทั่วประเทศ ซึ่งการเลือกตั้งครั้งนี้รัฐ

22 ทหารเก่า, เบื้องหน้า-เบื้องหลังพรรคประชาธิปัตย์, หน้า 154

23 เรื่องเดียวกัน, หน้า 164 - 202

24 ทหารเก่า, เบื้องหน้า-เบื้องหลังพรรคประชาธิปัตย์, หน้า 225

บาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กุ่มอำนาจทางการเมืองไว้โดยสิ้นเชิง โดยมีสมาชิกประเภท 2 ที่รัฐบาลแต่งตั้งไปนั่งรออยู่ในสภาผู้แทนแล้ว โดยมีจำนวนเท่ากับครึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาผู้แทนทั้งหมด ทำให้พรรคการเมืองอื่น โดยเวลาพรรคประชาธิปัตย์ไม่มีโอกาสเป็นรัฐบาลจากการเลือกตั้งครั้งนี้แน่ สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ชั้นผู้ใหญ่จึงไม่ลงเลือกตั้งส่วนสมาชิกพรรคทั่วไป ใครจะลงเลือกตั้งก็ได้²⁵ ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ได้เข้าไปนั่งในสภาเพียง 5 คน²⁶ ทำให้ความแข็งแกร่งของพรรคประชาธิปัตย์ที่เคยมีมาในสภาผู้แทน ฯ มาก่อนต้องหมดไป ไม่เป็นอุปสรรคต่อรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามอีก

ช่วงปี 2452 - 2498 (ก่อนมี พ.ร.บ. พรรคการเมือง) พรรคประชาธิปัตย์ไม่มีบทบาททางการเมืองเท่าใดนัก

ช่วงปี 2498 มีพระราชบัญญัติพรรคการเมือง (ฉบับแรกของไทย) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2498 และพรรคประชาธิปัตย์กลับคืนชีพอีกครั้งหนึ่ง

26 กุมภาพันธ์ 2500 การเลือกตั้งไม่เรียบร้อย เป็นเหตุให้รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ถูกรัฐประหารโดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ผลการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคเสรีนิยมคิดลาได้ 86 คน พรรคประชาธิปัตย์ได้ 30 คน)

15 ธันวาคม 2500 เลือกตั้งทั่วไปอีกครั้งหนึ่งพรรคสหภูมิได้ 44 คน พรรคประชาธิปัตย์ได้ 39 คน²⁷

20 ตุลาคม 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปฏิวัติอีกครั้งหนึ่ง ยกเลิกรัฐธรรมนูญ ล้มเลิกการมีสภาผู้แทนราษฎร ล้มเลิกพรรคการเมืองทุกพรรคเป็นเผด็จการสมบูรณ์แบบ พรรคประชาธิปัตย์จึงล้มไปอีกครั้งหนึ่ง แต่ครั้งนี้ล้มไปนานถึง 10 ปีเศษ จนกระทั่งวันที่ 1 พฤศจิกายน 2511 พรรคประชาธิปัตย์จึงฟื้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง²⁸

25 เรื่องเดียวกัน, หน้า 234 - 254

26 ทหารเก่า, เบื้องหน้า - เบื้องหลังพรรคประชาธิปัตย์, หน้า 258

27 เรื่องเดียวกัน หน้า 260 - 292

28 ทหารเก่า, เบื้องหน้า - เบื้องหลังพรรคประชาธิปัตย์, หน้า 292

งานการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้ง 219 คน

การเลือกตั้ง	26 มกราคม 2518	พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้ง	269 คน
การเลือกตั้ง	22 เมษายน 2522	พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้ง	56 คน
การเลือกตั้ง	27 กรกฎาคม 2529	พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้ง	100 คน
การเลือกตั้ง	24 กรกฎาคม 2531	พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้ง	48 คน
การเลือกตั้ง	22 มีนาคม 2535	พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้ง	44 คน
การเลือกตั้ง	13 กันยายน 2535	พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้ง	79 คน

เราจะเห็นว่าดังตัวอย่างเหตุการณ์ในช่วงปี 2489 - 2501, 2501- 2511 ตามที่ได้แสดงมาข้างต้นนั้น ระบบพรรคการเมืองไม่ติดต่อกันเลยขาดตอนเป็นช่วง ๆ เนื่องจากมีการยุบสภา บัญญัติ รัฐประหาร บ่อยครั้ง ซึ่งทฤษฎีของฮันติงตัน (Samuel F. Huntington) เห็นว่า การขาดตอนไม่สืบเนื่องกันเช่นนี้ ทำให้ระบบพรรคการเมืองไม่พัฒนาไปอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ระบบพรรคการเมืองไม่พัฒนาไปเท่าที่ควรซึ่งเป็นผลเสียต่อการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก ในกรณีของพรรคประชาธิปัตย์ การไม่สืบเนื่องของพรรค ทำให้การทำงานของพรรคไม่ต่อเนื่องและขาดตอน ทำให้พรรคประชาธิปัตย์ "บรรลุจุดประสงค์บ้างแต่ไม่มากนัก" เนื่องจากมีการยุบสภา บัญญัติ รัฐประหารกับบ่อยครั้ง เช่นนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จำนวน สส. พรรคประชาธิปัตย์

ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 - 2535

วันเลือกตั้ง	กทม.	กลาง	ใต้	เหนือ	อีสาน	รวม	ส.ส.ทั้งหมด
26 ก.พ. 2500	4	1	6	7	12	30	160
15 ธ.ค. 2500	11	4	8	13	3	39	160
30 มี.ค. 2501	12	-	-	-	1	13	26
10 ก.พ. 2512	21	4	9	13	8	55	219
26 ม.ค. 2518	23	12	15	17	5	72	269
4 เม.ย. 2519	28	17	29	15	24	114	279
22 เม.ย. 2522	1	3	15	7	9	35	301
18 เม.ย. 2526	8	2	25	8	13	56	324
27 ก.ค. 2529	16	10	36	10	28	100	347
24 ก.ค. 2531	5	4	16	6	17	48	357
22 มี.ค. 2535	1	-	26	5	12	44	360
13 ก.ย. 2535	9	9	36	8	17	79	360

ในปี 2491 พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งจำนวน 53 คน ในเดือนกุมภาพันธ์ 2495 ได้รับเลือกตั้งจำนวน 30 คน สถิติการเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 - 2535 เป็นข้อมูลที่รวบรวมมาจากเอกสารของทางพรรคประชาธิปัตย์ (เอกสาร รรเนี่ยว) และข้อมูลจาก ประชาชาติธุรกิจ การเมือง วันที่ 27 กันยายน - วันที่ 30 กันยายน 2535

สมาชิกพรรคและอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรค

สมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์เป็นตัวเชื่อมที่สำคัญที่สุดที่ทาให้พรรคการเมืองดำเนินไปตามขบวนการและคงอยู่ได้พรรคประชาธิปัตย์จะเข้มแข็ง ยั่งยืน มันคงอยู่ได้เพียงใด นั้นส่วนที่สำคัญที่สุดก็คือสมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์จะเป็นผู้ดำเนินบทบาท ในการเชื่อม อุดมการณ์ระหว่างพรรคกับประชาชน และจำนวนสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ จำนวน 768 คน เป็นผู้ที่ยึดมั่นในอุดมการณ์และหลักการของพรรคมาทุกยุคทุกสมัยพรรคประชาธิปัตย์เป็น พรรคที่ไม่ยึดถือตัวบุคคลหรือหัวหน้าพรรคเป็นที่ตั้ง แต่สมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์แต่ละ คนยึดมั่นในอุดมการณ์และหลักการอย่างมั่นคง จึงทาให้พรรคประชาธิปัตย์มีความแตกต่าง จากพรรคการเมืองอื่น ๆ มีความยืนยงคงกระพันอยู่ได้ตลอด จนถึงทุกวันนี้แม้จะต้องมีการ ผ่านช่วงปฏิวัติรัฐประหารซึ่งบ่อยครั้งมาก สำหรับการเมืองในประเทศไทย แต่พรรคประชาธิปัตย์ก็สามารถที่จะผ่านพ้นวิกฤตการณ์ปฏิวัติและรัฐประหารมาได้อย่างคลอเคลียงถึงแม้ใน บางช่วงเวลา พรรคประชาธิปัตย์อาจจะต้อง เปลี่ยนอุดมการณ์ให้สอดคล้องกับสภาพการ ทางบ้านเมือง เพื่อให้พรรคอยู่รอด เหล่านี้เป็นข้อดีของพรรคประชาธิปัตย์ในจุดบกพร่อง ของพรรคประชาธิปัตย์นี้ก็มี การกล่าวว่ามี การแบ่งพรรคแบ่งพวก เป็นพรรคคานิยม เล่นพรรคเล่นพวก เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ของพรรคประชาธิปัตย์นั้นเป็นสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งจากภาคใต้ เพราะฐานนิยมของพรรคประชาธิปัตย์จะได้รับการยอมรับ อย่างกว้างขวางในภาคใต้เมื่อมีการโหวตลงคะแนนเสียง เรื่องใดก็ตาม สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรที่มาจากภาคใต้จะได้รับชัยชนะเสมอ การแบ่งฝักแบ่งฝ่ายในพรรคประชาธิปัตย์นั้นก่อ ให้เกิดความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมือง²⁹

²⁹ ดูรายละเอียดจาก ปิยศักดิ์ สุทรนันท์ "การศึกษาวิจัยทัศนคติของ สมาชิกพรรคการเมืองไทยที่มีต่อ เรื่องผลกระทบอันเกิดจากพฤติกรรมแบ่งพวกแบ่งกลุ่มภายใน พรรคการเมือง" (สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2534) หน้า 77 - 79.

ความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์

ในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์นั้น อาจจะศึกษาเป็นช่วง ๆ เพราะความขัดแย้งทางอุดมการณ์นั้น มีเป็นบางช่วงเท่านั้น บางช่วงความขัดแย้งเป็นลักษณะ ความขัดแย้งในผลประโยชน์ ของสมาชิกภายในพรรคเป็นส่วน ใหญ่ที่แตกตัวออกมา เพราะคาดหวังความเป็นผู้นำภายในพรรคเมื่อไม่ได้สิ่งที่ตนคาดหวังก็จะ ลาออกจากพรรคมาตั้งตัวใหม่ แต่คุณลักษณะสำคัญของผู้ที่แยกตัวออกจากพรรคประชาธิปัตย์ มาตั้งพรรคใหม่นั้น เป็นบุคคลที่มีลักษณะความเป็นผู้นำเฉพาะตัวสูงมาก เช่น หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ นายสมัคร สุนทรเวช ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง นายอุทัย พิมพ์ใจชน นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ นายวีระ มุสิกพงศ์ เป็นต้น บุคคลเหล่านี้มักจะ ออกมาตั้งพรรคใหม่หรือเป็นแกนนำของพรรคการเมือง การที่บุคคลเหล่านี้ออกมา จากพรรคในแง่ดีก็คือ นำอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์มาเผยแพร่ หรือสร้างรูปแบบของ อุดมการณ์ของพรรคที่ตนตั้งขึ้นใหม่โดยเลียนแบบมาจากพรรคประชาธิปัตย์ในส่วนเสียก็คือ เมื่อมีความแตกแยกความขัดแย้งเกิดขึ้นครั้งใด พรรคประชาธิปัตย์ ก็มีความอ่อนแอ และ ขนาดของพรรคเล็กลง และพรรคจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารงานภายใน พรรค เพื่อต่อสู้ทางการเมืองต่อไป ความขัดแย้งและแตกแยกในพรรคประชาธิปัตย์ในช่วง สมัยต่าง ๆ มีดังนี้ คือ

1. ช่วงปี 2489 (เริ่มก่อตั้งพรรค) - ปี 2516

2. ช่วงปี 2517-2519

3. ช่วงปี 2529

1. ช่วงปี 2489 (เริ่มก่อตั้งพรรค) - ปี 2516

พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคที่มีความขัดแย้งกันภายในพรรคมาก ถึงขนาด แยกพรรคกันมาก็หลายครั้ง ซึ่งถ้ามองย้อนหลังไปตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพรรคจะ เห็นได้ว่าหลังจาก การตั้งพรรคขึ้นมาเพียงไม่ถึงปีก็มีเรื่องขัดแย้งกันเกิดขึ้น

การขัดแย้งกันครั้งแรกนั้นเกี่ยวกับการหาตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งซ่อมแทน³⁰
 นายดิเรก ชัยนาม ซึ่งเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร (เขตสมุทรปราการ) ที่ขอลาออก
 จากตำแหน่งไปเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำอังกฤษ นายเลียง ไชยกาล สมาชิกคนสำคัญ
 หัวหน้ากลุ่มสมาชิกสภาฯ จากทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เสนอให้ส่งผู้สมัครคนใหม่
 คือ พันตำรวจโท เพื่อน ทองทิว แต่ได้สมาชิกอื่นเสนอให้ส่งผู้สมัครคนเดิมที่เคยแก่การเลือก
 ตั้งในเขตนี้มาแล้ว ได้แก่ นายอรุณ พันธุ์พัก ลงสมัคร ซึ่งความขัดแย้งในเรื่องนี้ถึงกับทำให้
 นายเลียง ไชยกาล ลาออกจากพรรคประชาธิปัตย์ไปพร้อมกับสมาชิกอื่นอีกหลายคน³¹

สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ได้มีการย้ายพรรค ได้แก่ กรณีที่รัฐบาล
 จอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อปี 2491 ครั้งนั้นจอมพล ป. ได้ตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่ง
 อยู่พรรคประชาธิปัตย์สองคน คือ นายกิจจา วัฒนสินธุ์ สมาชิกสภาผู้แทนฯ จังหวัด ฉะเชิง
 เทรา และนายเจ๊ะ อับดุลลาห์ หวังบุญเต๊ะ สมาชิกสภาผู้แทนฯ จังหวัดสตูล ให้เป็นรัฐมนตรี
 ร่วมรัฐบาล³² จึงทำให้สมาชิกทั้งสองก็ต้องขาดจากการเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ไป

การย้ายพรรคเท่าที่เกิดขึ้นในกรณีที่มีการขัดแย้งกันในพรรคประชาธิปัตย์ ดังที่
 กล่าวมานี้ ต่อมาก็จะเป็นพฤติกรรมปกติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายต่อหลายคนที่
 ปฏิบัติอยู่จนถึงปัจจุบัน หากลอง เอาประวัติสมาชิกสภาผู้แทนฯ มาศึกษาดูจะเห็นว่า
 หลายคนได้ย้ายพรรคการเมืองกันตลอดมา ที่เป็นดังนั้นก็เพราะการเมืองไทยหลายพรรคเป็น

³⁰ นรนิติ เศรษฐบุตร, ความเป็นสถาบันอันเป็นที่ยอมรับของพรรคการเมืองไทย
 ซึ่งยังแข็งแกร่งไม่เพียงพอนในสังคม: ศึกษากฎพรรคประชาธิปัตย์ (กรุงเทพมหานคร ::::
 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 42.

³¹ ทหารเก่า, เบื้องหน้า-เบื้องหลังพรรคประชาธิปัตย์, หน้า 94-102.

³² นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกลินทร์ วงศ์สุวัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา
 กรุงเทพ : แพร่พิทยา, 2517), หน้า 137-139.

พรรคที่ตั้งขึ้นโดยเอาสมาชิกรัฐสภาเข้ามารวมกันเพียงเพื่อผลประโยชน์อย่างหลวม ๆ มากกว่าที่จะมีอุดมการณ์หรือนโยบายร่วมกันอย่างจริงจัง และบางพรรคก็ตั้งขึ้นภายหลัง การเลือกตั้ง เพื่อเป็นฐานทางการเมืองให้ผู้มีอำนาจบางคน ฉะนั้นความจงรักภักดีต่อพรรคการเมืองจึงมีอยู่ในระดับต่ำมาก³³

พรรคประชาธิปัตย์เองก็ไม่อยู่ในข้อยกเว้น เพราะอย่างที่กล่าวมาแล้วว่าพรรคนี้ตั้งขึ้นมาโดยการรวมเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าด้วยกัน ฉะนั้นผู้แทนราษฎรเหล่านั้นต่างก็เห็นว่าคนมีความสำคัญแล้วจึงได้มาเข้าพรรค หรือมาช่วยส่งเสริมพรรค มากกว่าที่จะคิดว่าพรรคนั้นสำคัญกว่าคน³⁴ นอกจากนี้สมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์ในระยะที่ผ่านมา ก็ไม่ค่อยมีวินัย ดังเช่นในตอนที่พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคฝ่ายค้าน และพรรคสหชีพกับพรรคแนวรัฐธรรมนูญเป็นพรรคสนับสนุนรัฐบาล ได้เกิดกรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาลซึ่งได้รับจอบเสียมจากรัฐบาล เพื่อให้ไปแจกแก่ราษฎรกลับมาจอบเสียมเหล่านี้ไปขายเอาเงินเข้ากระเป๋าตนเอง ทำให้ฝ่ายค้านเห็นได้ช่องทางที่จะโจมตีรัฐบาล พรรคประชาธิปัตย์ก็มีความคิดที่จะตั้งกระทู้ซักฟอกรัฐบาล³⁵ และเมื่อรัฐบาลตอบกระทู้ในเรื่องนี้โดยให้รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไปรับจอบและเสียมจากรกระทรวงพาณิชย์ ก็ปรากฏว่ามีสมาชิกสภาผู้แทนฯ สักกัฒพรรคประชาธิปัตย์รวมอยู่ด้วย อันเป็นการไม่ปฏิบัติตามแนวกำหนดของพรรค

การขัดแย้งและถึงกับแยกทางพรรคประชาธิปัตย์นี้ ผู้ร่วมก่อการตั้งพรรคคนรุ่นแรกได้กระทำมาแล้ว โดย ดร.โชติ คุ่มพันธ์ุเองเลยทีเดียวก่อนหน้านี้เกิดขึ้นในการเลือกตั้ง

³³ นรนิติ เศรษฐบุตร, ความเป็นสถาบันอันเป็นที่ยอมรับของพรรคการเมืองไทย หน้า 43.

³⁴ เรื่องเดียวกัน.

³⁵ ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (กรุงเทพ-ช.ชุมนุมช่าง, 2517, หน้า 576.

วันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2491 ซึ่งครั้งนั้นทางพรรคประชาธิปัตย์มีมติว่าในเขตพระนครนี้จะส่งผู้สมัครทั้ง 4 คน มี นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช รองหัวหน้าพรรค ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เลขาธิการ และ ร.ต.อ. พิเศษ พรหมายน ในนามพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมติของพรรคครั้งนี้ทำความไม่พอใจให้แก่ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ุกับ นายสุวิช พันธเศรษฐ สำหรับ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ุ นั้นเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตกรุงเทพมหานครในขณะนั้น แต่ทางพรรคได้ขอให้ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ุ ไปลงสมัครที่จังหวัดปทุมธานี อันเป็นพื้นเพภูมิลำเนาเดิมของ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ุ และคิดว่า ดร.โชติ คุ่มพันธ์ุ จะได้รับเลือกตั้งที่นั่น ส่วน นายสุวิช พันธเศรษฐ เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ก็ขอมาสสมัครที่กรุงเทพเหมือนกัน โดยอ้างเหตุผลส่วนตัว ทางพรรคได้ขอให้ไปสมัครที่เชียงใหม่ตามเดิม ปรากฏว่าทั้ง ดร.โชติ คุ่มพันธ์ุ และ นายสุวิช พันธเศรษฐ ได้ลงสมัครแข่งขันที่กรุงเทพในนามของตัวเองด้วยในครั้งนั้นอันเป็นการฝ่าฝืนมติพรรค³⁶ ซึ่งทั้งสองคนไม่ได้รับเลือกตั้ง

ในปีเดียวกันนี้เอง เมื่อพรรคประชาธิปัตย์เปลี่ยนมาทำหน้าทีพรรคฝ่ายค้านก็มีการขัดแย้งที่สำคัญเกิดขึ้นในพรรคประชาธิปัตย์อีก คราวนี้ระหว่างนายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคกับ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้ก่อตั้งพรรคคนสำคัญ และอดีตเลขาธิการพรรค ผู้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดพระนคร มูลเหตุของความขัดแย้งจนถึงกับอภิปรายคัดค้านกันอย่างเปิดเผยในสภาผู้แทนราษฎรอยู่ที่เรื่องการจะขึ้นเงินเดือน และนายควง อภัยวงศ์ ผู้เป็นประธานคณะกรรมการวิสามัญงบประมาณประจำปี 2492 ได้ เห็นชอบด้วยกับคณะกรรมการ ผลออกมาว่าสภามีมติให้ขึ้นเงินเดือนสมาชิกสภา ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้ซึ่งคัดค้านในเรื่องนี้จึงยื่นใบลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และต่อมาก็ได้ยื่นใบลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ด้วย³⁷

³⁶ทหารเก่า, เบื้องหน้า-เบื้องหลังพรรคประชาธิปัตย์, หน้า 170-172.

³⁷บรรณินดี และ โกลินทร์, เมืองไทยในระบอบรัฐสภา, หน้า 142-143.

ต่อมาพรรคประชาธิปไตยก็เสียสมาชิกพรรคออกไปจากพรรคอีกสองคน โดยเป็นที่
รู้กันทั่วไป สมาชิกพรรคสองคนนี้ได้แก่ ขุนคงฤทธิศึกษากร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด
นครราชสีมา กับนายเทพ โชติบุษิต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็น
เลขาธิการพรรคในขณะนั้นด้วย เหตุที่ออกจากพรรคนี้อาจมีอยู่ด้วยกันหลายประการ แต่ที่สำคัญ
ก็คือ นายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดึงเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง
สองท่านนี้มาร่วมเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลเมื่อกลางปี 2492 นั้นเอง³⁸

ระยะตั้งแต่ พ.ศ. 2489 จนถึง พ.ศ. 2501 เมื่อพรรคประชาธิปไตยต้องถูกสั่ง
ไปอีกครั้ง โดยการปฏิวัติยึดอำนาจรัฐของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะ ซึ่งถือได้ว่า
เป็นสมัยแรกของพรรคประชาธิปไตยนี้ จะเห็นว่าความขัดแย้งในพรรคประชาธิปไตยเป็น
เรื่องที่มีมาจากความไม่มีระเบียบวินัยของพรรคเองประการหนึ่ง และลักษณะความอ่อนแอ
ของพรรคการเมืองในฐานะองค์กรการเมือง เองอีกประการหนึ่ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ซึ่งได้รับเลือกตั้งเข้ามา ก็โดยอาศัยชื่อเสียงและบารมีของตนเองตลอดจนกลไกระบบหัว
คะแนนในท้องถิ่นโดยมิจำเป็นต้องอาศัยพรรคในการเลือกตั้งที่เข้ามารวมตัวกันเป็นพรรคซึ่ง
นอกจากต้องการเล่นการเมืองในระบบพรรคและต้องการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย
แล้ว ก็เนื่องจากต้องการรวมเสียงต่อรองเพื่อนโยบายบางประการร่วมกัน หรือไม่บางคน
ส่วนเล็กก็เพื่อผลประโยชน์ และบางครั้งก็เพื่อตำแหน่งสำคัญทางการเมืองในคณะรัฐบาล

ฉะนั้นสมัยแรกจึง เป็นสมัยที่พรรคประชาธิปไตยยังไม่แข็งแกร่ง และความขัดแย้งที่
มีอยู่ก็เป็นความขัดแย้งในเรื่องส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนตัวตนมากกว่าจะเป็นความขัดแย้งใน
เรื่องอุดมการณ์³⁹

³⁸ มนูญ บริสุทธิ์, คณะรัฐมนตรี (หนังสืองานศพของนายมนูญ บริสุทธิ์ วัน
ที่ 5 พฤศจิกายน 2521), หน้า 142 - 144

³⁹ นรนิติ เศรษฐบุตร, ความเป็นสถาบันอันเป็นที่ยอมรับของพรรคการเมือง
ไทย, หน้า 45.

ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ในช่วง 2517-2519

รัฐบาลปฏิวัติของจอมพลถนอม กิตติขจร บริหารบ้านเมืองมาตั้งแต่วันที่ 7 มีนาคม 2514 โดยไม่มีผู้แทนราษฎรที่ประชาชนเลือกตั้งและไม่มีพรรคการเมืองใดๆ และพยายามถ่วงเวลาการร่างรัฐธรรมนูญ จนกระทั่งวันที่ 14 ตุลาคม 2516 วันมหาวิปโยค นิสิต นักศึกษา นักเรียน ประชาชน ก่อการจลาจลขึ้นและขับไล่จอมพลถนอมกับพวก ออกนอกประเทศไป

หลักจากรัฐบาลจอมพลถนอมถูกขับออกไป รัฐบาลของนาย สัญญา ธรรมศักดิ์ ขึ้นมาแทนวันที่ 14 ตุลาคม 2516 และให้คำมั่นสัญญากับประชาชนจะร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จโดยเร็ว และมีการเลือกตั้งครั้งต่อไป ทว่าพรรคประชาธิปัตย์เริ่มตั้งตัวว่าหมั่นการ รื้อฟื้นพรรคขึ้นมาอีกครั้ง และในช่วงหลังจากที่รัฐบาลนายสัญญา ยุบสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติยุคใหม่ขึ้นมาเพื่อร่างรัฐธรรมนูญ พรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้ มีบทบาทอะไรเลย นอกจากสมาชิกชุดที่ถูกปฏิบัติไป เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 ได้กลับมา รวบรวมตัวกันใหม่เป็นคนหนึ่ง ซึ่งมีความคิดก้าวหน้า และกลุ่มกลางที่มีแนวประสมประสาน แต่ ปรากฏว่าสมาชิกเก่าแก่นพรรคผู้มีแนวความคิดอนุรักษนิยม ซึ่งเคยเป็นผู้ริเริ่มตั้งพรรคบางคน ได้ถอนตัว เช่นนายใหญ่ ศวิตชาติ เลขาธิการพรรค นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รองหัวหน้า พรรคได้ถอนตัวออกไปพร้อมสมาชิกอีกจำนวนหนึ่ง

รัฐธรรมนูญสมัยใหม่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2517 และกำหนดเลือกตั้ง ทั่วประเทศ 26 มกราคม 2518 และรัฐธรรมนูญกำหนดให้ผู้สมัครทุกคนต้องสังกัดพรรค การเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง

ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์จะปรากฏชัด ในการที่ทาง พรรคขอยื่นจดทะเบียนต่อกรมการปกครอง พรรคประชาธิปัตย์ขณะนั้นได้แตกแยกเป็น 2 กลุ่ม⁴⁰ คือฝ่ายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมทย์ ซึ่งในขณะนั้นได้รวบรวมสมาชิก มี

⁴⁰"กลุ่มเสนีย์ กับคุณหญิงเลขาฯ อาจต้องให้ศาลชี้ขาด" ไทยรัฐ 15 (17 ตุลาคม 2517):1,2,16

นายพิชัย รัตตกุล นายสมักร สุนทรเวช นายทองดี อิศราชีวิน นายณัฐวุฒิ สุทธิ
สงคราม นายประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ นายธรรมนุญ เทียนเงิน
นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ และบุคคลอื่น ๆ รวม 44 คน ได้มายื่นคำร้องที่จะจดทะเบียน
ทะเบียนพรรคการเมืองและต่อมามีกลุ่มพรรคประชาธิปไตยอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีคุณหญิง เลขา อภัยวงศ์
เป็นหัวหน้าพรรคพร้อมกับจำนวนลูกพรรค 47 คนก็ได้ไปยื่นขอจดทะเบียนพรรคการเมืองจำนวนนี้ผู้
ที่ยื่นขอมี พล ต.ท. ประชา บุระณินิต นางศิระ ปัทมาคม ร.ท.ถวิล ระวังภัย
นายประยูร ปานะดิษฐ์ นายโถง สุวรรณทัต นายบุญสวัสดิ์ ดวงใจเอกราช นายบุญเกิด
ศิริธูคา นายสมพร จุรีมาศ นายอ่ำ ร่องเงิน นายทรงธรรม ปัญญาดี รตท.สงกรานต์
อุดมสิทธิ์ นายบุญเรือง ชุ่มอินทร์จักร นายเสริม จินาสวัสดิ์ พล ต.ค.ขุน กัณฑ์รักษ์
ราชเดช เป็นต้น ทางพรรคประชาธิปไตยสองอ้างถึงสิทธิ์ของตนเองว่าพรรคนี้ไม่ใช่เป็นของใคร
แต่เป็นของประชาชน ซึ่งการขอจดทะเบียนพรรคนี้เจ้าหน้าที่จะต้องวินิจฉัยอีกครั้งหนึ่ง และ
อาจจะต้องให้ศาลสั่งหากอ้างสิทธิ์กัน⁴¹

ซึ่งในที่สุดศาลได้พิพากษาให้กลุ่มของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชผู้ได้รับชัยชนะในการ
การจัดตั้งพรรคประชาธิปไตย⁴² ซึ่งแนวนโยบายของพรรคประชาธิปไตยได้เขียนชัดเจนว่า
พรรคประชาธิปไตยมีแนวความคิดสังคมนิยมประชาธิปไตยโซเซียลลิสม์ หรือสังคมนิยมอ่อน ๆ
แบบกลุ่มประเทศในสแกนดิเนเวีย แต่จะไม่สนับสนุนนโยบาย หรือ พรรคคอมมิวนิสต์อย่าง
แน่นอน

พรรคประชาธิปไตยได้มีการแก้ไขนโยบายเพิ่มเติมจากเดิมที่เคยแก้ไขมาครั้งหนึ่ง
เมื่อปี พ.ศ. 2513 แนวนโยบายด้านเศรษฐกิจ จะให้บริการทางด้านการอยู่กิน สวัสดิ
การประกันสังคมสถานที่พักอาศัย และการอนุบาลบุตร ของกรรมกรที่ยังมีข้อบกพร่อง ทั้งค่า
จ้างแรงงาน ก็ควรจะได้มีการปรับปรุงให้ได้ระดับกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นไปกล่าวโดยทั่วไป
ควรจะมีการส่งเสริมวิชาชีพที่สูงขึ้นไป กล่าวโดยทั่วไป ควรจะมีการส่งเสริมวิชาชีพ และ
จัดให้มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น เพื่อกรรมกรที่ว่างงานจะได้มีงานทำ

41 เรื่องเดียวกัน หน้า 16

42 ประชาธิปไตย (22 ตุลาคม 2517) : 1,12.

นโยบายที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ให้ราษฎรหาประโยชน์ได้โดยไม่เป็นภัยแก่ป่า
ป่าแห่งใดราษฎรเข้าทำกิน จนโล่งเตียน หมดสภาพป่าแล้วก็ควรจัดดำเนินการให้ราษฎร
เหล่านั้นมีกรรมสิทธิ์ใช้เป็นที่ทำกินต่อไปด้วยความเป็นธรรม⁴³

สาเหตุที่พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งนำโดย ม.ร.ว. เสรี ปราโมทย์ ได้ปรับแนว
อุดมการณ์ทางจากเสรีนิยมเป็นสังคมนิยมประชาธิปไตย เพราะกลุ่มนักการเมืองที่เกิดขึ้น
ใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มผู้จบมหาวิทยาลัยนักวิชาการและอาจารย์ต่าง ๆ มีนโยบาย
ต้องการให้ใช้ระบบสังคมนิยม มาปรับปรุงแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ เพราะไม่
เช่นนั้นประเทศไทยจะกลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปในที่สุด เพราะช่องว่างระหว่างคนรวย
กับคนจน ห่างไกลกันมากขึ้นทุกที

ทั้งนี้จากการสังเกตการณ์ของผู้สื่อข่าวในการเคลื่อนไหวทางการเมืองยุคใหม่
ในระหว่างนี้ ปรากฏว่าได้มีการรวมกลุ่มเพื่อเล่นการเมืองของคนหนุ่มซึ่งจบจากมหาวิทยาลัย
ต่าง ๆ กันอย่างคึกคัก โดยมีนักวิชาการ และอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีอุดมการณ์เป็นแกน และ
มีนิสิตนักศึกษาสนับสนุน กลุ่มการเมืองใหม่นี้ รวมกลุ่มกันเองขึ้นแล้วหลายกลุ่มด้วยกัน และ
กำลังมีการติดต่อแลกเปลี่ยนแนวความคิดซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลาโดยยึดหลักว่า ถ้ามี
แนวความคิด และอุดมการณ์ไปด้วยกันได้ ก็จะเข้ามาร่วมกันและจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง
อย่างเป็นทางการขึ้นมา ตามหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ เพื่อส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือก
ตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อไป⁴⁴

จากท่าทีที่แสดงออกของกลุ่มการเมืองดังกล่าวนี้ ทำให้อุดมการณ์ของพรรคประ
ชาธิปัตย์ประกาศอย่างชัดเจนถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่เป็นแนวทางสังคมนิยมประชา
ธิปไตย การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์นี้เพื่อให้สอดคล้องกับ
เหตุการณ์ โดยมีอุดมการณ์แบบสังคมนิยมประชาธิปไตยแต่ยังยืนยันยึดหลักการ การต่อสู้เพื่อ
การทางการเมืองอยู่

43 "ประชาธิปัตย์ จะเป็นสังคมนิยมอ่อน" สยามรัฐ 24 (24 กุมภาพันธ์
2517):1,16.

44 "สยามรัฐ 24 (วันพุธที่ 2 มกราคม 2517)":1,16.

หลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2518-2519 เมื่อพรรคประชาธิปัตย์ได้มาเป็น
แกนนำจัดตั้งรัฐบาล โดย ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ความขัดแย้งใน
พรรคประชาธิปัตย์ก็ปรากฏออกมาอีก ซึ่งเป็นความขัดแย้งที่แบ่ง เป็นกลุ่มเป็นพวกตามภาคและ
วัยของสมาชิกขึ้นมา ตลอดจนการขัดแย้งกันในเรื่องแนวความคิด

ความแตกแยกในพรรคประชาธิปัตย์ในปี 2519 นี้ เริ่มเป็นที่ทราบกันว่าการ
เมืองทั่ว ๆ ไป กว้าง กระจิบกัน ได้จัดกลุ่มเป็นผู้นำของพรรคประชาธิปัตย์ออกโดย
แยกตามความคิดเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

"กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่มีแนวความคิดยืนหยัดอยู่กับนโยบายดั้งเดิมของพรรคประชาธิ
ปัตย์ กลุ่มนี้ไม่ได้หมายถึงคนแก่คนแก่ของพรรคแต่อย่างใด เพราะมีคนหนุ่มรุ่นใหม่มะบอนอยู่
ด้วยไม่น้อย ที่แรงขึ้นมาเวลานี้เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์แนวความคิดดั้งเดิม คือ กลุ่มที่เรียกกัน
ว่า "กลุ่ม กทม." มีธรรมณูญ เทียนเงิน รองหัวหน้าพรรคเป็น "พี่เอื้อย" ใหญ่

การรวมกลุ่มของผู้ที่มีแนวความคิดดั้งเดิมนับเป็นการรวมตัวที่เหนียวแน่นพอสมควร
เพราะมีทั้งผู้ที่ไม่ได้เป็น ส.ส. แต่เป็นกรรมการอำนวยการพรรคและผู้ที่เป็น ส.ส. ยืนหยัด
ร่วมกันอยู่ เช่น อนุสรณ์ ทรัพย์มณู, ประสงค์ มัชฌิมานนท์, สมัคร สุนทรเวช⁴⁵ มงคล
ลิมะโรจน์, สงสุข ภัคเกษม, สมบุญ ศิริธร เป็นต้น

หัวหน้ากลุ่มที่ กว้าง กระจิบกัน เสนอความเห็นไว้คือ นายธรรมณูญ เทียน
เงิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพฯ ซึ่งในตอนนั้นเป็นนักการเมืองเก่าที่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรสังกัดพรรคอิสระ และต่อมาได้มาอยู่ในพรรคประชาธิปัตย์ เคยเป็นเลขาธิการพรรค
และสมาชิกสภาฯ เขตกรุงเทพฯ แต่พ่ายแพ้การเลือกตั้งในเขตคูสิต จึงลงสมัครเป็นผู้ว่า
ราชการกรุงเทพมหานคร สำหรับคนในกลุ่ม อย่างนายอนุสรณ์ ทรัพย์มณู นั้นเป็นที่ปรึกษา
ของกรุงเทพมหานคร พ.ต.ต. ประสงค์ มัชฌิมานนท์ และ นายมงคล ลิมะโรจน์ เป็นรอง
ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายสมัคร สุนทรเวช สมาชิกสภาผู้แทนจังหวัดพระนคร เป็น
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายสงสุข ภัคเกษม เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด

45 กว้าง กระจิบกัน "หนทางอันคดเคี้ยวของรัฐบาลสามัคคี 4 พรรค"
ประชาธิปัตย์ (2 พฤษภาคม 2519), หน้า 5.

หัวัดเชียงใหม่ และผู้ช่วยเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย⁴⁶

"กลุ่ม (ที่) สอง เป็นกลุ่มที่ออกจะมีความคิดก้าวหน้าพอสมควรและขัดแย้งกัน โดยตลอดกับกลุ่มแรก นับว่าเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากพอสมควรในพรรค เพราะคนในกลุ่มสามารถยึดกลไกการบริหารในพรรคได้มากพอ ๆ กับกลุ่มแรก ในบางครั้งสามารถโน้มน้ำหนักหน้าพรรคให้มีความคิดโอนอ่อนมาเข้าข้างได้ กลุ่มนี้มี ชวน หลีกภัย, อุทัย พิมพ์ใจชน, บุญเกิด หิรัญคำ, ชุนทอง ภูผาเดือน, บัญญัติ บรรทัดฐาน, ชัยวัฒน์ ไตรยศสุนันท์, วีระ มุสิกพงศ์ รวมทั้ง สุรินทร์ มาศดิตถ์ เป็นต้น"⁴⁷

กลุ่มที่สองที่ว่ามีความคิดเห็นก้าวหน้านี้ ถ้าดูจากตัวบุคคลจะเห็นว่ามีความนิยมอยู่มาก และส่วนมากก็เป็นสมาชิกสภาฯ ที่มาจากต่างจังหวัด อย่างเช่น นายชวน หลีกภัย สมาชิกสภาผู้แทนฯ จากจังหวัดตรัง นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ สมาชิกสภาผู้แทนฯ จากจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งทั้งสองคนนี้เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายอุทัย พิมพ์ใจชน สมาชิกสภาผู้แทนฯ จังหวัดชลบุรี เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร นายบุญเกิด หิรัญคำ กับ นายชุนทอง ภูผาเดือน ก็เป็นสมาชิกสภาผู้แทนฯ จากภาคอีสาน คนแรกมาจากจังหวัดชัยภูมิ คนที่สองมาจากจังหวัดกาฬสินธุ์ จะเห็นได้ว่ากลุ่มนี้จะไม่ค่อยคบค้ากับพ่อค้าที่มั่งคั่งแม้จะเป็นนักการเมืองหน้าใหม่แต่ก็ได้รับความนิยมมากพอควร

"กลุ่ม (ที่) สาม เป็นพวกที่อยู่กลางๆ บางครั้งบางปัญหาที่เข้ากับกลุ่มแรกหรือกลุ่มสองได้ และบางครั้งก็เข้ากันไม่ได้ ซึ่งบางที่ดูไปแล้วก็เข้าลักษณะคอยดูจังหวะ ไม่มีการยึดหลักอะไร ให้แน่นอน แต่มีอยู่หลายกรณีเหมือนกันที่กลุ่มที่สองได้คนในกลุ่มนี้เข้าไปคอยขวางกลุ่มแรกไม่ให้เต็มเกริม เช่น ทนุตราภรณ์ ลัทธิพิพัฒน์ เป็นเลขาธิการพรรคมาจนถึงสองสมัยแล้ว และอาจจะได้เป็นไปเรื่อย ๆ จนเป็นเหตุให้กลุ่มแรกถือว่าเป็นคนละลายที่จะ

⁴⁶ นรนิติ เศรษฐบุตร, ความเป็นสถาบันอันเป็นที่ยอมรับของพรรคการเมืองไทย, หน้า 47.

⁴⁷ กานheng ภริตานนท์, "หนทางอันคดเคี้ยวของรัฐบาลสามัคคี 4 พรรค" ประชาธิปไตย, หน้า 5.

ต้องซิงดีซิง เต้นกันตลอดไป" 48

กลุ่มที่สามที่ว่าเป็นกลุ่มที่ใหญ่เหมือนกัน มีสมาชิกที่มั่งคั่งหลายคนให้ความสนับสนุนอยู่มาก แต่จะออกหน้าออกตาให้ปรากฏและรู้กันมาเพียง นาย คาร์ล ลัทธพิพัฒน์ เลขาธิการพรรคสมาชิกสภาผู้แทน ฯ จังหวัดพระนคร และเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ในขณะนั้นด้วย 49

ความขัดแย้งและแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตยในระยะนี้ปรากฏออกมาเป็นข่าวให้เห็นกันได้ชัดมาก ซึ่งก็น่าจะเป็นเพราะตอนนั้นพรรคประชาธิปไตยเป็นพรรคที่ใหญ่ที่เป็นแกนนำในรัฐบาลผสม จึงเป็นที่สนใจของประชาชนและสื่อมวลชน อีกประการหนึ่ง เมื่อเข้ามาเป็นรัฐบาลก็มีทั้งอำนาจและหน้าที่ซึ่งให้คณาภิบาล ตลอดจนอำนาจประโยชน์ได้หากจะมีการแสวงหา ฉะนั้นการขัดแย้งภายในพรรคเพื่อช่วงชิงตำแหน่งจึงอาจเกิดขึ้นมากกว่าแต่ก่อนตอนที่พรรคฝ่ายค้าน ซึ่งการขัดแย้งเริ่มขึ้นตั้งแต่ตอนคัดเลือกคนในพรรคให้ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมหาดไทย ซึ่งเป็นกระทรวงที่สำคัญมาก มีขอบข่ายคุมงานทั่วทุกจังหวัด และลดหลั่นตามลำดับชั้นไปจนถึงท้องที่เล็ก ๆ อีกด้วย ดังนั้นจึงมีผู้ปรารถนาตำแหน่งนี้มาก และเป็นตำแหน่งรัฐมนตรีของทางพรรคประชาธิปไตยด้วย การตกลงกันไม่ได้โดยเรียบร้อยในตำแหน่งนี้ทำให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ต้องเข้ามาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเองอีกตำแหน่งหนึ่ง 50

48 นรนิติ เศรษฐบุตร, ความเป็นสถาบันอันเป็นที่ยอมรับของพรรคการเมืองไทย, หน้า 48

49 กานตง ภริตานนท์ "หนทางอันคดเคี้ยวของรัฐบาลสามัคคี 4 พรรค" ประชาธิปไตย, หน้า 5

50 นรนิติ เศรษฐบุตร, ความเป็นสถาบันอันเป็นที่ยอมรับของพรรคการเมืองไทย, หน้า 48

พรรคประชาธิปัตย์เป็นรัฐบาลได้ประมาณ 2 เดือน ก็ต้องพิจารณาเสนอแต่งตั้ง คณะกรรมการ บบป. ทางพรรคได้มอบหมายให้รัฐมนตรีชาน หลีกภัย ไปเป็นผู้หาตัวกรรมการ บบป. มาเสนอ และทางรัฐบาลก็ได้ทราบรายชื่อคณะกรรมการ บบป. ซึ่งมีนายเฉลิม สติภัยทอง เป็นประธาน และจำนวนกรรมการฯ คณะนี้มี พล.ต.ท. มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น (ยศขณะนั้น) กับ ดร. ธวัช มกรพงศ์ รวมอยู่ด้วย⁵¹ เรื่องนี้ถูกนำเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2519 ปรากฏว่าในการลงมติใน ค.ร.ม. นี้ อดยาชวีอิสง คณะแนบลับ รัฐบาลแพ้ มีผู้เห็นด้วย 101 คน และผู้ไม่เห็นด้วย 103 คน⁵² ทั้ง ๆ ที่ พรรคประชาธิปัตย์เองมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรวมทั้งประธานสภาด้วยจำนวนถึง 144 คน และขาดการประชุมไม่อาจลงคะแนนเสียงได้ 7 คน จึงทำให้เห็นกันว่าแม้สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์เองบางคนก็ยังไม่ลงคะแนนตามมติของพรรค การกระทำครั้งนี้อาจไม่ได้หวังล้มรัฐบาลหรือโจมตีพรรคแต่อาจเป็นการแสดงความขัดแย้งไม่พอใจกับรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมาย ให้ไปหาตัวกรรมการ บบป. มาเสนอก็ได้⁵³

ความขัดแย้งภายในพรรครุนแรงขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์กวนวายนื่องมาจากการเดินทางกลับเข้าประเทศของ จอมพลประภาส จารุเสถียร ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2519 โดยที่รัฐมนตรีกลาโหม และรัฐบาลทำอะไรแทบไม่ได้ จึงทำให้นักศึกษาและประชาชนบางกลุ่มก่อการประท้วงการกลับมาของ จอมพลประภาส จารุเสถียร ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนี้ส่งผลโดยที่ จอมพลประภาส จารุเสถียร ยอมเดินทางกลับออกไป

ต่อมา จอมพลถนอม กิตติขจร เดินทางกลับเข้ามาประเทศไทยอีกเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2519 คราวนี้ จอมพลถนอม กิตติขจร บวชเป็นสามเณรเข้ามาแล้ว

51 เรื่องเดียวกัน, หน้า 49

52 หนังสือพิมพ์ ประชาธิปไตย (30 กรกฎาคม 2519), หน้า 1 - 12.

53 นรนิติ เศรษฐบุตร, ความเป็นสถาบันอันเป็นที่ยอมรับของพรรคการเมืองไทย, หน้า 49.

มาบวชพระที่วัดบวรนิเวศ การกลับเข้ามาของ จอมพลถนอม กิตติขจร ทำให้การประท้วงจากนักศึกษาและประชาชนบางกลุ่มอีกครั้งหนึ่ง โดยเป็นการประท้วงที่ยืดเยื้อและต่อเนื่องซึ่งครั้งนี้ภายในคณะรัฐบาลเอง เกิดความแตกแยก และความแตกแยกในพรรคประชาธิปัตย์ก็ทวีความรุนแรงขึ้นด้วย ถึงขนาดอดีตโฆษกของรัฐบาล นาย วีระ มุสิกพงษ์ ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ได้อภิปรายโจมตีรัฐบาลเสียเองมีผลทำให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ประกาศลาออกจากนายกรัฐมนตรีกลางสภา

การลาออกจากนายกรัฐมนตรีของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช คราวนี้ทำให้รัฐมนตรีทุกคนพ้นตำแหน่ง และต่อมาทางพรรคประชาธิปัตย์ก็ยืนยันที่จะให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีอีก จึงเท่ากับให้ออกาส ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ หลังจากที่มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรีกำลังจัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่ การขัดแย้งในพรรคประชาธิปัตย์ก็ออกมาเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ ดังเช่นหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ฉบับวันที่ 1 ตุลาคม 2519 ลงข่าวการขัดแย้งกันภายในพรรคประชาธิปัตย์ระหว่างกลุ่มหนุ่มกับกลุ่มแก่มีความว่า⁵⁴

"กรณี นายสงสุข ภัคเกษม ส.ส. เชียงใหม่ พรรคประชาธิปัตย์ ให้สัมภาษณ์ น.ส.พ. ว่ามี รมต. ในคณะรัฐบาลที่แล้วที่เงินอุดหนุนแก่ศูนย์ผลิตเป็นเงิน 8 แสนบาท⁵⁵ นายดำรง กล่าวว่่า เรื่องนี้คนในพรรคไม่พอใจกันมาก หากมีสมาชิกยื่นมติให้ซักฟอกสอบปากคำ นายสงสุข เป็นกิจลักษณะ ตนก็จะรับเรื่องไว้พิจารณา แล้วนำส่งคณะกรรมการพรรคเพื่อตัดสินใจขาด" ซึ่งเรื่องนี้ไม่ว่าความจริงจะมีอยู่เท่าใดก็ตาม ความขัดแย้งก็เป็นสิ่งมีอยู่จริง และเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มสองกลุ่มในพรรคที่ต่างพยายามเล่นงานกันให้เสียหาย ยิ่งไปกว่านั้นก็มีข่าวปรากฏออกมาน่าหนังสือพิมพ์พาณิชย์กับนายสมบุญ ศิริธร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ถึงขนาดจะแฉความเหลวแหลกของพรรค⁵⁶

54 หนังสือพิมพ์ ประชาธิปไตย (24 กันยายน 2519), หน้า 1

55 หนังสือพิมพ์ ประชาธิปไตย (1 ตุลาคม 2519), หน้า 1

56 หนังสือพิมพ์ ประชาธิปไตย (4 ตุลาคม 2519), หน้า 1.

ความขัดแย้งครั้งนี้ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นอีก เมื่อทางพรรคประชาธิปัตย์ปรับปรุงรัฐบาลใหม่โดยให้ นายสมัคร สุนทรเวช กับ นายสมบุญ คิริธร ย้ายจากกระทรวงมหาดไทย ไปอยู่กระทรวงอื่น คือ นายสมัคร สุนทรเวช ย้ายไปเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และนายสมบุญ คิริธร ย้ายไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งทั้งสองท่านได้ยื่นหนังสือขอปฏิเสศตำแหน่ง ดังนั้นรัฐบาลใหม่จึงไม่มีชื่อสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์สองท่านนี้ในคณะ

"การขัดแย้งในพรรคประชาธิปัตย์ระยะสุดท้ายก่อนการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเมื่อ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นี้ เริ่มจะมีความคิดทางอุดมการณ์เข้ามาบ้าง แต่ก็ยังไม่มากนัก⁵⁷ ดังที่มีคนกล่าวว่า"

"การแตกแยกกันระหว่างสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ด้วยกันเอง คือการโยกย้ายเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีของสมาชิกบางคน ด้วยเหตุผลเพียงว่าเป็นผู้นิยมขวาจัด และชอบพูดในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายแตกแยก"⁵⁸

การพูดที่ก่อให้เกิดความเสียหายแตกแยกนี้อาจหมายถึงกรณี นายสมัคร สุนทรเวช ซึ่งได้เคยพูดถึงทางวิทยุยานเกราะ ท้วงติงเรื่องรัฐบาลประกาศลดธงครึ่งเสาให้นายพลจัตวาต่อแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน และสมาชิกสภาฯ สังกัด ซึ่งนำโดย นายทวีศักดิ์ เทมะภูติ ได้เคยยื่นญัตติต่อที่ประชุมพรรคที่พิจารณา ลงโทษ นายสมัคร สุนทรเวช ซึ่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ในตอนนั้น

ความขัดแย้งนี้ส่งผลให้ สมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์กลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีนายสมัคร สุนทรเวชและนายธรรมบุญ เทียนเงิน ได้แยกตัวออกจากพรรค และมาตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่ โดยมีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นหัวหน้าพรรคชื่อพรรคประชาธิปัตย์ไทย

57 นรนิติ เศรษฐบุตร, ความเป็นสถาบันอันเป็นที่ยอมรับของพรรคการเมืองไทย, หน้า 51

58 เพชร บ้านแหลม "พรรคประชาธิปัตย์เป็นของประชาชนหรือของใครกันแน่" สยามรัฐ (5 ตุลาคม 2519) หน้า 7.

พรรคประชากรไทยได้เข้าแข่งขันกับพรรคกับพรรคประชาธิปัตย์ ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2522 ส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์สูญเสีย พื้นที่ในกรุงเทพมหานครให้แก่พรรคประชากรไทยไปอย่างน่าเสียดาย โดยในการเลือกตั้ง ปี พ.ศ. 2522 พรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในกรุงเทพมหานคร เพียง 1 คน จากเดิมซึ่งเคยได้รับเลือกตั้ง จำนวน 28 คน⁵⁹

3. การขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์ 2529

ภายหลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2529 ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์ได้เสียงในสภาผู้แทนราษฎรสูงสุดมากกว่าพรรคอื่นใดคือได้ถึง 100 เสียง แต่ก็ยังมีได้เสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นพรรคประชาธิปัตย์จึงต้องจัดตั้งรัฐบาลผสม 4 พรรค พรรคประชาธิปัตย์ได้ตำแหน่งรัฐมนตรีมาจำนวน 16 ตำแหน่งจากตำแหน่งรัฐมนตรี 16 ตำแหน่งนี้ ทำให้มีผลถึงการขัดแย้งภายในพรรคขึ้น โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ไม่พอใจการตั้งรัฐมนตรีในคราวนี้ และมุ่งเข้าไปที่นายพิชัย รัตตกุลหัวหน้าพรรคเพราะนายพิชิต รัตตกุล เป็นบุตรได้ตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งสมาชิกคนสำคัญของพรรคอย่างนายเฉลิมพันธุ์ ศรีวิกรม์ นายเด่น รัตนะมีนา นายถวิล ไพรสนธ์ นายไกรสร คันติพงศ์ ไม่ได้ตำแหน่งรัฐมนตรี เรื่องการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ทำให้เกิดความไม่พอใจกันขึ้น นำไปสู่การขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ถึงกับมีสมาชิกต้องการจะชกพอกการใช้จ่ายเงินในการเลือกตั้งที่ได้มาจากการบริจาคของนายพิชัย รัตตกุล ซึ่งเป็นหัวหน้าพรรคจนกระทั่งพรรคต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเป็นผู้ตอบข้อสงสัยของสมาชิก ความขัดแย้งภายในพรรคดำเนินเรื่อยมา จนกระทั่งใกล้ถึงวันเลือกตั้งหัวหน้าพรรค และกรรมการบริหารพรรคใหม่ที่กำหนดไว้ในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2530 ในวันนั้นเอง ความขัดแย้งในพรรคประชาธิปัตย์ก็กลายเป็นความแตกแยกที่เห็นได้ชัด ผลการเลือกตั้งนายพิชัย รัตตกุลได้เป็นหัวหน้าพรรคโดยชนะนายเฉลิมพันธุ์ ศรีวิกรม์ และ พ.ท.สนั่น ขจรประศาสน์ (ยศในขณะนั้น) ได้รับเลือกเป็นเลขาธิการพรรค กรรมการบริหารที่ได้รับเลือกก็เป็นพวกกลุ่มของ

⁵⁹สัมภาษณ์นายสมัคร สุนทรเวช วันที่ 10 ตุลาคม 2536.

นายพิชัย รัตตกุล เป็นส่วนมากฝ่ายนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ และนายวีระ มุสิกพงศ์เป็นฝ่ายปราชัย และตั้งชื่อกลุ่มของพวกตนว่ากลุ่ม "10 มกราคม" มีสมาชิกของกลุ่มที่เป็นสมาชิกสภาฯ จำนวน ประมาณ 42 คน ต่อมากลุ่ม "10 มกราคม" ได้ยื่นใบลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2531 ภายหลังจากรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติสิทธิซึ่งในที่สุดรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ชนะการลงมติ แต่ได้ตัดสินใจยุบสภาในเวลาต่อมาประกาศวันเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 กลุ่ม "10 มกราคม" จึงได้จัดตั้งพรรคใหม่ชื่อว่า พรรคประชาชน เพื่อลงแข่งขันรับเลือกตั้งครั้งนี้ เดียวกัน พยายามให้ผู้ใหญ่ใช้วิธีประนีประนอมมากกว่าการต่อสู้ที่ห้ำหั่น มันเป็นความขัดแย้งใน หมุมมิตรและวิธีที่แต่ละฝ่ายใช้ควรนำไปใช้กับศัตรูอันจะทากให้ได้รับชัยชนะไปสู่อิสรภาพโดย แต่มัน เป็นเหมือนกับเป็นการต่อสู้กับศัตรู ทากให้ภาพพจน์ของประชาธิปัตย์เสื่อมลง พรรคประชาธิปัตย์ ในการเลือกตั้ง 24 กรกฎาคม 2531 พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียง 48 คน จากเดิมในการเลือกตั้ง ครั้งก่อนเมื่อ 27 กรกฎาคม 2529 พรรคประชาธิปัตย์ เคยได้รับเลือกตั้ง จำนวน 100 คน ทุกครั้งที่มีความขัดแย้งแตกแยกสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชาธิปัตย์จะได้รับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนน้อยลง ไปด้วย เป็น สภาพการที่พรรคอยู่ในช่วงปรับปรุงภายในพรรคประชาธิปัตย์ 60

ผลจากเหตุการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชื่ออำนาจภายในพรรคของกลุ่ม ต่างๆ โดยกลุ่มของนายพิชัย เต็มซึ่งจัดเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด มีฐานะแนวร่วมที่แข็งแกร่งอย่าง นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ นายวีระ มุสิกพงศ์ นายนิพนธ์ พร้อมพันธ์ นายพรเทพ เตชะไพบูลย์ พลเอกหาญ สีลานนท์และแนวร่วมจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร และภาคกลาง มีอันต้องแตกกระจาย ลดลงเหลือเพียงแนวร่วมจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานครด้วยกันเพียงกลุ่มเดียว ประกอบกับภายหลังการเข้าร่วมรัฐบาลผสม ของพรรคประชาธิปัตย์ นายพิชัย ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีได้เกิดความขัดแย้ง ไม่พอใจ พล.อ.ชาติชาย และคณะรัฐมนตรี จนถึงกับประกาศลาออกจากตำแหน่งรองนายก

รัฐมนตรีอย่างกระชั้นหัน สร้างความตกตะลึงให้แก่ลูกพรรคซึ่งภาพพจน์ของพรรคในขณะนั้น ดู
ตกต่ำอยู่แล้ว คูมีอันจะต้องถูกกระหน่ำให้ตกต่ำลงไปอีก กระแสของการถอนตัวออกจากรัฐบาล
ผสมเริ่มเกิดขึ้น เนื่องจากหัวหน้าพรรคถอนตัวออกจากรัฐบาล ประกอบกับดั่งที่กล่าวแล้ว
ข้างต้นว่าในขณะนั้นฐานแนวร่วมของนายพิชัย เหลือแต่กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุง
เทพมหานครเท่านั้น จึงไม่อาจแสดงท่าทีของตนได้อย่างเต็มที่ ในช่วงนี้ศรัทธาของลูกพรรคที่มีต่อ
นายพิชัยตกลงอย่างเห็นได้ชัด พรรคจำเป็นต้องผลักดันบุคคลที่เป็นที่ยอมรับให้ขึ้นมามีบทบาท
แทนนายพิชัย ซึ่งในขณะนั้นคงมีแต่นายชวน หลีกภัย ผู้นำกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคใต้
นายประจวบ ไชยสาส์น ผู้นำกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีสาน พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์
เลขาธิการพรรคและผู้นำกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคเหนือ ในขณะนั้นจำเป็นต้องรวบรวม
พลังภายในพรรคที่กำลังระส่ำระสาย ท่ามกลางแรงกดดันทั้งจากภายในและภายนอกที่กลับ
มารวมตัวกันใหม่อีกครั้ง ประกอบกับในส่วนตัวของ พล.ต.สนั่น เอง ในขณะนั้นก็เชื่อว่าจะมีฐาน
แนวร่วมที่เข้มแข็งทั้งยังโดนแรงกดดันจากภายนอก โดยเฉพาะกรณี "การให้สัมปทานป่าไม้
สวนป่ากิตติ" ซึ่งเป็นของนายกิตติ ตาเนินชาตวิชัย พ่อค้าไม้รายใหญ่ของ เมืองไทย ด้วยเหตุนี้
พล.ต.สนั่นและกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคเหนือจึงได้รวมเข้ากับกลุ่มสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎรภาคใต้ของนายชวน เพื่อรวมพลังกอบกู้สถานการณ์ของพรรคให้กลับคืนมา คงมีแต่กลุ่ม
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคอีสานซึ่งนำโดยนายประจวบ ไชยสาส์น เท่านั้นที่ยังคงเกาะกลุ่มกัน
อยู่อย่างเหนียวแน่น ขั้วอำนาจของพรรคประชาธิปไตยในขณะนั้นจึงมีความชัดเจนว่าแบ่งออกเป็น
สองขั้วใหญ่คือกลุ่มของนายชวน หลีกภัยและพล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ กับกลุ่มของนายประจวบ
ไชยสาส์น ส่วนกลุ่มของนายพิชัยได้ลดลงเหลือเพียงกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุง เทพมหานคร
พร้อมกับการแตกตัวออกไปเป็นกลุ่มเล็กอีกกลุ่มหนึ่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคกลาง ซึ่ง
ทั้งสองกลุ่มหลังนี้มีบทบาทน้อยลงมากในระยะหลัง แม้ว่าภายในพรรคจะแบ่งออกเป็นสองขั้ว
อำนาจใหญ่แต่การประลองกำลังหรือความขัดแย้งของทั้งสองขั้วคูจะมีน้อยลง เนื่องจากทั้งสองกลุ่ม
ตระหนักดีว่าหากต่อสู้กันก็จะมีแต่จะทำให้พรรคให้ตกต่ำลงไปอีก พรรคประชาธิปไตยในขณะนั้นคงมี
สภาพเหมือนนกกระจีล อันเป็นช่วงที่พรรคประชาธิปไตยเคยประสบมาแล้วและจากประวัติศาสตร์
ของพรรคก็เคยปรากฏว่าพรรคได้สามารถสะสมพลังพร้อมกับสามารถหวนกลับมาแสดงบทบาทที่
โดดเด่นบนเวทีการเมืองได้อีก ซึ่งคงจะต้องเป็นสิ่งที่ต้องคอยจับตาดูกันต่อไป

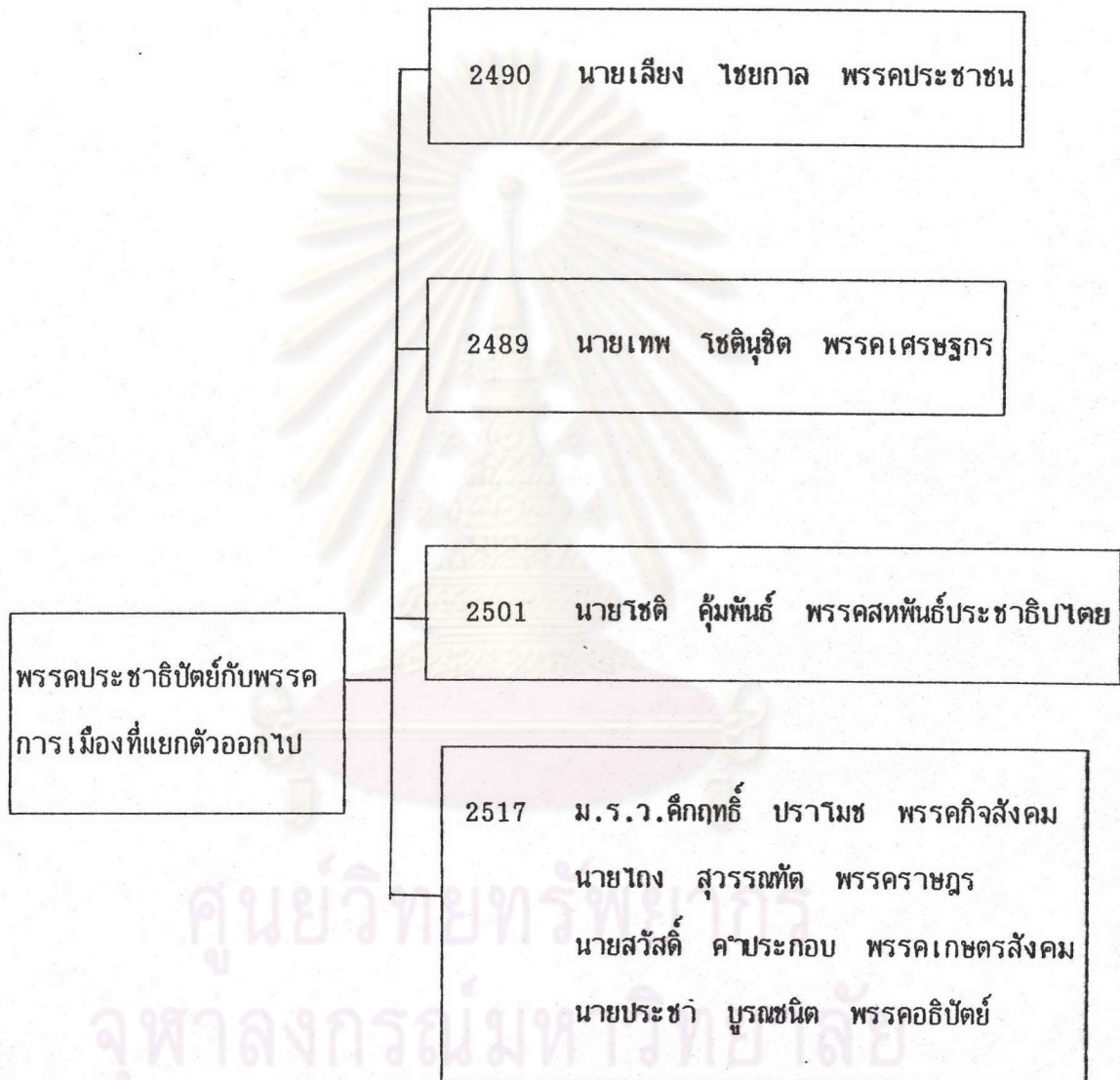
จากการสัมภาษณ์สมาชิกของพรรคประชาธิปไตยที่เคยอยู่กับพรรคประชาธิปไตยมาก่อน แล้วต่อมามีความขัดแย้งต้องออกจากพรรค สมาชิกเหล่านี้ได้ให้ความเห็นคล้ายคลึงกันถึงจุดอ่อนของพรรคประชาธิปไตยว่ามาจากการแบ่งพรรคแบ่งพวก ซึ่งนักวิชาการตะวันตก โทมัส เอช. โรเบิร์ต และ จี. ดี. แอล. เจมส์ ซึ่งเคยศึกษาพฤติกรรมกรรมการแบ่งพวกของพรรคการเมืองในสหรัฐอเมริกาว่า ได้แบ่งลักษณะของพฤติกรรมแบ่งพวกแบ่งกลุ่มไว้ 2 ลักษณะคือ Ideological Tendencies เป็นกลุ่มกระแสความคิดที่รวมตัวกัน โดยยึดแนวความคิดและอุดมการณ์เป็นหลักค่อนข้างจะมีจุดยืนหรือมีลักษณะ เฉพาะในด้านแนวความคิดที่ค่อนข้างชัดเจน กลุ่มกระแสความคิดลักษณะนี้มักจะพบเห็นในการประชุมต่าง ๆ ภายในพรรคเป็นส่วนใหญ่ และอีกลักษณะหนึ่งคือ Electoral Tendencies เป็นกลุ่มกระแสความคิดที่รวมตัวกันเพื่อแสดงความเคลื่อนไหวหรือรณรงค์กิจกรรมต่าง ๆ ในการสนับสนุนบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นกาลเฉพาะ ซึ่งโดยปกติมักจะเกี่ยวข้องกับการลงแข่งขันในสนามการเลือกตั้งต่าง ๆ ของบุคคลระดับชั้นผู้นำในพรรคการเมือง (Parry Elites) เพราะฉะนั้น สรุปได้ว่าพฤติกรรมแบ่งพวกแบ่งกลุ่มในรูปแบบนี้จะมีลักษณะที่ไม่ถาวร ไม่เป็นทางการ ไม่เป็นองค์การภายในกลุ่ม เป็นเพียงการที่กลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์ แนวความคิดและแนวนโยบายที่เหมือนกัน มารวมกันภายใต้สภาวะหรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง บางที่เราเรียกพฤติกรรมแบ่งพวกแบ่งกลุ่มรูปแบบนี้ว่า Informal Faction สำหรับพรรคประชาธิปไตยนั้นเป็นวิธีการแบ่งพวกแบ่งกลุ่ม ลักษณะ Informal Faction

ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ซึ่งเคยเป็นบุคคลที่เป็นคนสำคัญภายในพรรคได้กล่าวว่าจุดอ่อนของพรรคประชาธิปไตยคือการ เล่นพรรคเล่นพวก โดยเฉพาะสมาชิกในภาคใต้ซึ่งเป็นพรรคที่มีฐานคะแนนนิยมมากที่สุดในพรรคประชาธิปไตย จะเป็นพวกที่ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุดเมื่อมีการลงประชามติ เพราะฉะนั้นการเล่นพรรคเล่นพวกหรือที่เรียกกันว่า ภาคนิยมจึงเป็นจุดอ่อนของพรรคประชาธิปไตย และทำให้สมาชิกของพรรคประชาธิปไตยบางท่านแยกตัวจากพรรคไปตั้งพรรคใหม่อยู่เสมอ ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

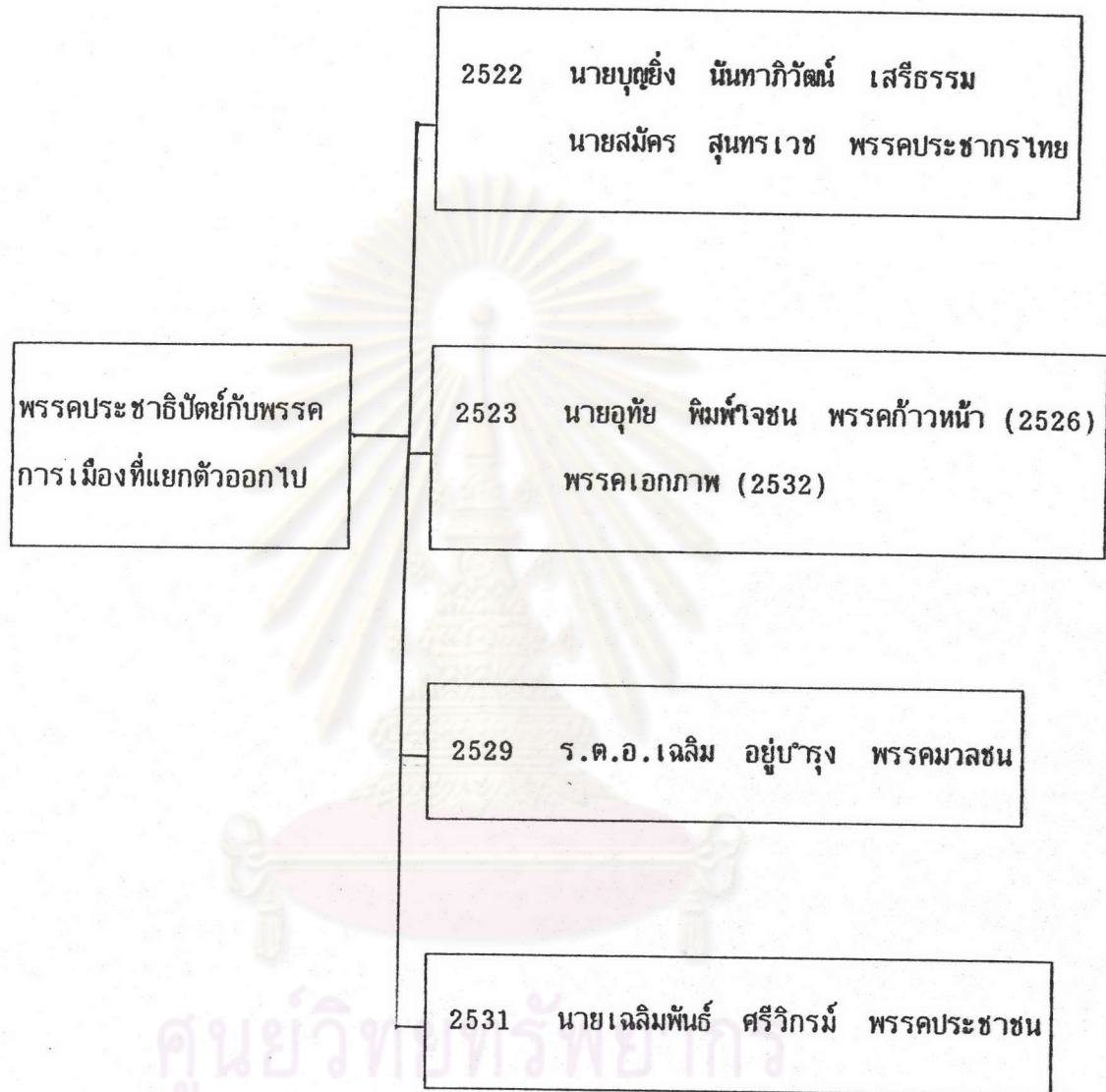
แผนภูมิที่ 5 ความขัดแย้งของพรรคประชาธิปัตย์ในแต่ละช่วงเวลาและสาเหตุ

ช่วงเวลา (พ.ศ.)	ฝักฝ่าย	สาเหตุ
2489-2490	กลุ่มนายเลียง ไชยกาล	เครือข่ายความสัมพันธ์ เชิงอุปถัมภ์ และความขัดแย้งจากการเข้าสู่อำนาจการบริหารพรรค
2490-2494	เกิดการแยกตัวของสมาชิกออกจากพรรค เป็นระยะๆ โดยไม่มีรูปแบบของฝักฝ่ายที่ชัดเจน	
2512-2517	กลุ่มคนรุ่นเก่า กลุ่มคนรุ่นใหม่ กลุ่มเป็นกลาง	ความขัดแย้งในแนวทางการเมืองของสมาชิก อันเนื่องมาจาก การเป็นคนต่างรุ่นกัน
2517	กลุ่ม พล.ต.ท.ประชา และ นางศิริระ	ความขัดแย้งในการกำหนดแนวทางทางการเมืองของพรรค
2517-2519	กลุ่มฝ่ายขวา กลุ่มก้าวหน้า กลุ่มเป็นกลาง	ความแตกต่างในเชิงอุดมการณ์ และแนวนโยบายทางการเมืองของสมาชิกพรรค
2522-2529	กลุ่มภูมิภาค	เครือข่ายของความสัมพันธ์ เชิงอุปถัมภ์ และการรองรับโดยลักษณะการกระจายประโยชน์ โดยโครงสร้างของพรรค
2529-2531	กลุ่ม 10 มกรา	ผลของระบอบการเมือง ที่ตอกย้ำความขัดแย้งที่เกิดจากการต่อสู้แย่งชิงผลประโยชน์ และตำแหน่งทางการเมือง

แผนภูมิที่ 6 พรรคการเมืองที่เกิดจากการแยกตัวของพรรคประชาธิปัตย์

แผนภูมิที่ 6 พรรคการเมืองที่เกิดจากการแยกตัวของพรรคประชาธิปัตย์ (ต่อ)

กล่าวโดยสรุป

จากการศึกษาผู้นำกับอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์ พบว่าผู้นำของพรรคประชาธิปัตย์ มีความสำคัญอย่างมาก ในการขึ้นหรือเป็นผู้ชี้แนะแนวทางอุดมการณ์ของพรรคและ เป็นผู้คอย เชื่อมโยงอุดมการณ์ของพรรคไปสู่สมาชิกพรรคและมวลชน ผู้นำของพรรคประชาธิปัตย์มีคุณลักษณะ สำคัญคือ เป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยอย่างเต็มตัว และพัฒนาสร้างพรรคในลักษณะวิวัฒนาการ เนื่องจากพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคที่เติบโตและมีสมาชิกจำนวนมากมายผู้นำพรรคประชาธิปัตย์จึง มีหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการเชื่อมโยงผลประโยชน์และประสานประโยชน์ของสมาชิก พรรคอย่างทั่วถึง แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพรรคประชาธิปัตย์มีอายุยาวนาน และมีสมาชิก จำนวนมากมาย จึงเป็นพรรคการเมืองที่มีความขัดแย้งทางอุดมการณ์ค่อนข้างสูง ดังเช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2517-2519 สมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์แบ่งแยกออกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่ม ฝ่ายขวา กลุ่มหัวก้าวหน้า และกลุ่มที่เป็นกลาง จึงมีการเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ให้เป็นอุดม การณ์ในรูปแบบสังคมนิยมประชาธิปไตย แต่การต่อสู้เพื่อจัดการเน้นแนวทางการต่อสู้ในรัฐสภายัง เป็นอุดมการณ์หลักของพรรคประชาธิปัตย์อยู่ทุกยุคทุกสมัย

นอกจากนี้แล้วการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า ผู้นำของพรรคประชาธิปัตย์ยังได้เป็นแบบแผนใน การนำรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยเข้าไปปลูกฝังในการบริหารงานของพรรคด้วย ซึ่ง บางครั้ง เป็นจุดอ่อนของพรรคที่ออกมาในรูปลักษณะ เล่นพรรคเล่นพวกภาคินิยม จึงทำให้บุคคล สำคัญในพรรคประชาธิปัตย์ได้แตกตัวไปตั้งพรรคใหม่จำนวนมากมาย และบุคคลที่แตกตัวออกไปนี้ มี ความเป็นผู้นำค่อนข้างสูงที่จะสามารถตั้งพรรคของตัวเองใหม่ได้สำเร็จด้วย การออกจากพรรค ประชาธิปัตย์ไปตั้งพรรคใหม่ของสมาชิกรุ่น ได้มีการลอกเลียนแบบอุดมการณ์ นโยบาย ลักษณะ องค์การของพรรคประชาธิปัตย์ไปในตัวด้วย ผลเสียที่ก่อให้เกิดขึ้นกับพรรคประชาธิปัตย์ก็คือ ทุกครั้ง ที่มีความขัดแย้งพรรคประชาธิปัตย์ก็จะมิขนาดเล็กลง และจะ เหลือพลังในการต่อสู้ทางการเมือง ต่อสมาชิกพรรคที่ออกจากพรรคประชาธิปัตย์ไป แต่ส่วนดีที่เกิดขึ้นกับพรรคนั้นคือ พรรคสามารถที่จะ คัดเลือกบุคคลที่มีอุดมการณ์และจุดยืนที่แตกต่างออกไปจากพรรคได้ ทำให้พรรคสามารถที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลงภายในพรรคเพื่อที่จะต่อสู้ทางการเมืองต่อไปในอนาคต